

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra anglistiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Alternativní ekonomie – proč se jí zabývat?

Alternative economics – why to deal with it?

Jméno: Monika Zeinerová

Ročník: 3.

Studijní obor: Anglický jazyk a německý jazyk pro hospodářskou a obchodní sféru

Vedoucí práce: Dr. Vladimír Kajlík, Ph.D.

Rok odevzdání práce: 2008

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Alternativní ekonomie vypracovala samostatně s použitím pramenů uvedených v bibliografii.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích, dne.....

Podpis:

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu své bakalářské práce, Dr. Vladimíru Kajlíkovi, Ph.D., za pomoc a veškerý čas, který mi věnoval.

ANOTACE

Tato práce je zaměřená na popis tzv. alternativní ekonomie. První část je spíše teoretická, snaží se o kategorizaci jednotlivých druhů a směrů této nové ekonomie. V první kapitole se zamýšlím nad možností klasifikace jednotlivých teorií, které do svého konceptu zahrnují trvale udržitelný rozvoj.

Část druhá (a také svým obsahem rozsáhlejší) je zaměřena více prakticky. V kapitole s číslem dva charakterizují vybrané návrhy (které alternativní ekonomie přináší na řešení dosavadní situace), jejich popis a zdůvodnění jejich přínosu (jedná se např. o alternativní výpočet HDP, koncept s názvem environmentální prostor či ekologická stopa). Třetí kapitola je zaměřena na organizace, spolky a jednotlivce, ale i konference či zprávy, které se tématu bezprostředně týkají.

This thesis is focused to describe so-called alternative economics. The first part is focused rather theoretically; it tries to categorize single kinds and movements of this new economics. In the first chapter, I seek to classify particular theories, which cover the sustainable development.

The second part (it is more extensive one) is focused more practically. In the chapter number two, I characterize chosen suggestions (which the alternative economics offers to solve present situation), its description and reasons for its contribution (for example in the case of alternative GDP, draft called environmental space and ecological footprint). The third chapter is focused on organisations, associations, single persons and as well reports and conventions linked to this subject.

OBSAH

Úvod	8
1. Druhy alternativních ekonomik	9
1.1 Solidární ekonomie	9
1.2 Environmentální ekonomie	10
1.3 Ekologická ekonomie = zelená ekonomie	12
1.4 Další možnosti klasifikace alternativních ekonomik	13
2. Opatření	17
2.1 Alternativní vypočítávání HDP	17
2.2 HDI	19
2.3 Znečišťovatel platí	21
2.4 Eko-efektivní technologie	22
2.5 Environmentální prostor	24
2.6 Ekologická stopa	28
2.7 Ekolabelling/ekolabeling	29
2.8. Urbanizace	32
2.9 Informační nástroje a úloha jednotlivce	35
2.10 Ekonomické nástroje	37
2.11 Právní nástroje	38
3. Jednotlivci a organizace zabývající se trvale udržitelným rozvojem	39
3.1 Centrum pro otázky životního prostředí UK	39
3.2 Copenhagen Consensus Center	39
3.3 EPA = U.S. Environmental Protection Agency	39
3.4 FEASTA = The Foundation for the Economics of Sustainability	40
3.5 FLANNERY, Timothy	40

3.6 IPCC = Intergovernmental Panel on Climate Change	40
3.7 ISEE = The International Society for Ecological Economics	41
3.8 IURS = Institut pro udržitelný rozvoj sídel	41
3.9 KADRNOŽKA, Jan	41
3.10 KELLER, Jan	42
3.11 KLAUS, Václav	42
3.12 Konference OSN o životním prostředí a rozvoji	42
3.13 Koyto Protocol	43
3.14 LOMBORG, Bjørn	43
3.15 MOORE, Patrick	43
3.16 New Economics Foundation	43
3.17 OECD = Organisation of Economic Co-operation and Development	44
3.18 SCHUMACHER, E.F.	44
3.19 SP EVVO ČR	44
3.20 Stern Review on the Economics of Climate Change	44
3.21 Tablehurst, Plaw Hatch	45
3.22 Tyndall Centre for Climate Change Research	45
3.23 VIRSA = Village Retaile Service Association	45
Závěr	47
Summary	51
Bibliografie	53
Přílohy	
- Slovníček	58
- Carfree cities	62

ÚVOD

ALTERNATIVNÍ EKONOMIE

Alternativní ekonomie je charakteristická svým důrazem na oblast ekologie.

Ekologie jako taková se stává stále častěji diskutovaným tématem a společným jmenovatelem takových diskusí je trvale udržitelný rozvoj. Poslední dobou se díky médiím častěji doslycháme o zvětšujících se ekologických problémech, které zužují naši planetu. To je asi hlavní důvod, proč jsem si jako téma své bakalářské práce zvolila právě alternativní ekonomii, protože jde o novou teorii a i já bych chtěla touto prací přispět k rozšíření jejího povědomí.

První kapitola této práce by měla být zaměřena na teoretickou stránku tématu, měla by tedy osvětlit jednotlivé typy nových ekonomik a jejich teze. V druhé kapitole se zaměřuji na praktičtější hledisko, a sice na jednotlivá opatření, která jsou z hlediska alternativních ekonomik nabízena. Kapitola třetí se zabývá ryze organizacemi, centry a jednotlivci, ale i konferencemi, pakty či protokoly, které se tohoto tématu bezprostředně týkají.

Práce je strukturována od teoretické části k praktické a to především z důvodu, aby dostatečně demonstrovala, že ekonomie zaměřená na trvale udržitelný rozvoj není jen mrtvou tezí, ale jejích poznatků je možno zcela efektivně využít i v praxi..

1.

DRUHY ALTERNATIVNÍCH EKONOMIK

Pod pojmem alternativní ekonomie rozumíme druhy ekonomie, či jen ekonomické kroky, které zohledňují trvale udržitelný rozvoj (sustainable development) v nejširším slova smyslu. Tato problematika se odráží hlavně ve třech sférách: sociální, ekonomické a ve sféře životního prostředí. V kostce se dá říci, že životní prostředí je jedním z faktorů ovlivňujících fungování lidské společnosti. Jeho zhoršení se často nejvíce dotýká vrstev chudších, které disponují minimem prostředků a moci bránit se.

1.1 Solidární ekonomie → sociální ekonomie (solidarity economics → social economics)

V 90. letech se v Evropě objevuje pojem solidární ekonomika. Jde o ekonomický koncept, který slučuje tržní, netržní a nepeněžní ekonomiku. Prvopočátky solidární ekonomiky v Evropě lze nalézt již ve středověku, kdy jako jeden z jejích prvků můžeme považovat např. řemeslnické cechy. V 18. a 19. stol. se rozvíjí tzv. „organizace vzájemné pomoci“. V tomto období se charakterizuje jako ekonomika, která se snaží bojovat proti negativním následkům rozvoje kapitalismu a průmyslové revoluce. V Československu na této bázi fungují za 1. republiky různé volnočasové organizace, jako Sokol, YMCA či družstevnické záložny. Tyto organizace zanikají těsně po 2. světové válce a znovu se obnovují na začátku 90. let, kdy vstupuje v platnost zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů. Podle článku nazvaném Solidární ekonomika od Jiřího Silného, setkáváme se dnes spíše s pojmem sociální ekonomika, která je zaměřená na „sociální a jiné služby na místní úrovni, využívající

lokální zdroje a vyplňující mezeru tam, kde už nefunguje stát jako garant veřejných služeb (...) a pro komerční aktivity nevzniká dostatečný zisk.“¹

Jak uvádí Václav Novotný ve svém článku Sociální ekonomika a sociální podnikání jako nástroje politiky zaměstnanosti, „*je jejím hlavním cílem odstranění chudoby a nezaměstnanosti jako hlavních zdrojů sociální nerovnováhy.*“² V souvislosti se sociální ekonomikou můžeme mluvit i o termínu sociální podnikání, pod kterým si můžeme představit „*podnikatelské aktivity veřejné nebo soukromé, jejichž bezprostředním cílem není dosažení zisku, ale vytváření pracovních příležitostí.*“³ Podniky sociální ekonomiky „*jsou především družstva, obecně prospěšné společnosti, občanská sdružení a nadace.*“⁴

1.2 Environmentální ekonomie (environmental economics)

Podle serveru Wikipedia, je environmentální ekonomika „*další podkategorií ekonomiky, která se zabývá ekologickými problémy a problémy životního prostředí.*(překl.aut.)“⁵ „*Ekonomická aktivita poškozující životní prostředí tím i vytváří ztráty pro současné a budoucí generace v podobě podlomeného zdraví, nižší produktivity, vyčerpání přírodních zdrojů a nižšího užítku z přírody. Environmentální ekonomika se snaží o vyčíslení těchto ztrát a tím i určit nejlepší možnou cestu, jak se těchto škod vyvarovat, stejně tak jako porovnat náklady na poškození životního prostředí s náklady na produkci.* (překl. aut.)“⁶ Environmentální ekonomika se tedy zaměřuje na životní prostředí a snaží se nejen o peněžní ocenění jak přírodního

¹ SILNÝ, Jiří. *Solidární ekonomika*. Literárky v síti [online]. 18.2.2007 [cit.20.2.2008]. Dostupné na: www.literarky.cz/?p=clanek&id=4710

² NOVOTNÝ Václav. *Sociální ekonomie a sociální podnikání jako nástroje politiky zaměstnanosti*. Blisty [online]. 23.2.2006 [cit. 8.12.2007]. Dostupné na: <http://www.blisty.cz/art/27178.html>

³ NOVOTNÝ Václav. *Sociální ekonomie a sociální podnikání jako nástroje politiky zaměstnanosti*. Blisty [online]. 23.2.2006 [cit.8.12.2007]. Dostupné na: <http://www.blisty.cz/art/27178.html>

⁴ SILNÝ, Jiří. *Solidární ekonomika*.18.12.2007. Literárky v síti [online]. 18.12.2007 [cit.20.2.2008]. Dostupné na: www.literarky.cz/?p=clanek&id=4710

⁵ Dostupné na: http://en.wikipedia.org/wiki/Environmental_economics [cit.20.2.2008]

⁶ GOFFMAN Ethan. *Environmental Economics: Basic Concepts and Debates*. CSA [online]. April 2007. [cit.20.2.2008]. Dostupné na: <http://www.csa.com/discoveryguides/envecon/review.pdf>

bohatství, ale i o ekonomické řešení procesů, které negativně ovlivňují životní prostředí. Tyto nástroje by měly fungovat v souladu tak, aby byly výnosné a zároveň sloužily ochraně prostředí. Jde tedy o snahu zakomponovat ochranu životního prostředí do tržních mechanismů. Statky, které jsou dnes považují za „zadarmo“, mají být začleněny do tržního hospodářství. „*Hlavní podmínkou zavedení cen (tj. stínových cen, pozn. aut.) do ekonomiky je pomocí tzv. ochoty platit. To ovšem neznamená, že peníze jsou jedinou hodnotou, ale že ochota obětovat se je základním konceptem a peněžní index tvoří tento systém průhledným.*“⁷

Environmentální ekonomika se tedy snaží vyčíslit hodnotu přírody pomocí stanovování tzv. stínových cen přírodnímu bohatství, tedy že jednotlivé přírodní zdroje by měly být zahrnuty do tržního hospodářství vyčíslením jejich peněžní hodnoty.

V neanglicky mluvících zemích prý občas dochází k záměně termínů environmentální a ekologické ekonomie. Charles D. Kolstad, profesor ekonomie na univerzitě v Kalifornii, ve své knize *Environmental Economics* uvádí, že se tak stává v důsledku nepřesného překladu z angličtiny do ostatních jazyků, tedy záměnou slov „environmental“ a „ecological“, která jsou brána jako totožná. Prvoplánově byl rozdíl podle něj v tom, že „...environmentální ekonomika směřuje k začlenění ekonomů, kteří rozšířili svůj záběr o zohlednění životního prostředí, zatímco ekologická ekonomika se snaží začlenit ekology, kteří rozšířili svou disciplínu o zohlednění lidstva a ekonomiky.“⁸ Nyní je podle Kolstada rozdíl hlavně v přístupu k problémům životního prostředí, ekologická ekonomie vychází

⁷ FIELD, Barry C. *Natural Resource Economics*. Waveland Press, Inc. 2008. ISBN 978-1-57766-531-1. S.8.

⁸ KOLSTAD, D. Charles. *Environmental Economics*. New York: Oxford University Press, 2000. ISBN 0-19-511954-1. S.5.

z ekosystémů, který chce co možná nejméně zasažený lidskou činností zachovat pro další generace.

1.3 Ekologická ekonomie = zelená ekonomie (ecological economics = green economics)

„*Ekologická ekonomie je vědní disciplína, která studuje vztahy mezi lidským a přírodním hospodářstvím. Jinak řečeno jde o interakci mezi ekonomickým a ekologickým systémem.* (překl. aut.).“⁹ Vychází z environmentální ekonomie, zakládá se na tom, že ne vše je možno vyčíslit penězi. Za zakladatele je považován ekonom E. F. Schumacher a jeho sbírka esejů *Malé je milé* (Small is Beautiful, 1973). Rozdíl mezi neoklasickou, environmentální a ekologickou ekonomikou je popisován na oficiálních stránkách Cambridgeské univerzity takto: „*Zatímco neoklasická ekonomie studuje ekonomiku a prostředí jen jako zvláštní nadstandard, pro ekologickou ekonomii je životní prostředí základ. Začíná se skutečností, že ekonomická aktivita se v životním prostředí přímo uskutečňuje.*“¹⁰ Organizace The New Economics Foundation, která se zabývá zaváděním teorie nové ekonomie do praxe, popisuje svůj způsob fungování takto: „*Obhajujeme a vymýšlíme nové cesty, jak změřit vývoj a nové formy směňování a měny jako takové, jako jsou timebanks. Také se snažíme nepoškozovat podnikání, abychom tak dosáhli sociálních a přírodních cílů pomocí práce v centru města, přírodě a na inovaci a pomocí transformace trhu. Hlavně se zaměřujeme na potřeby znevýhodněných lidí a komunit*

⁹ COMMON, Michael. STAGL, Sigrid. *Ecological economics*. Cambridge University Press [online]. [cit.20.2.2008]. Dostupné na:

<http://www.cambridge.org/catalogue/catalogue.asp?isbn=9780521816458&ss=exs>

¹⁰ COMMON, Michael. STAGL, Sigrid. *Ecological economics*. Cambridge University Press [online]. [cit.20.2.2008]. Dostupné na:

<http://www.cambridge.org/catalogue/catalogue.asp?isbn=9780521816458&ss=exs>

tím, že vytváříme konkrétní cesty ke změně např. nástroji pro obnovu lokálních ekonomik. (překl. aut.).“¹¹

1.4 DALŠÍ MOŽNOSTI KLASIFIKACE ALTERNATIVNÍCH EKONOMIK

Je komplikované definovat jednotlivé druhy alternativních ekonomik, jelikož jde o nové disciplíny a názory se v jednotlivých publikacích často značně liší. Víceméně se dá říci, že v oblasti životního prostředí jsou nejrenomovanější dva proudy:

environmentální ekonomie a ekologická ekonomie. Z mého pohledu ale není důležité jednotlivé směry přesně klasifikovat, ale zaměřit se na jednotlivá opatření, která jsou v zájmu trvale udržitelného rozvoje nabízena a to i z důvodu, že není tolik času diskutovat nad přesnou definicí jednotlivých druhů alternativních ekonomik.

Podobně jak ve své knize Ekosofie, pospolitost a životní styl píše A. Naess, je důležité abychom přijali ty dedukce, která jsou pro danou problematiku nejvhodnější. Ne všude je totiž možné aplikovat všechny postupy a je důležité vybrat ten nejvhodnější. Není potřeba přesně určit, k jakému typu ten který postup patří.

Ve skriptech Právní a ekonomické aspekty ochrany životního prostředí, která jsou určena pro bakalářské studium oboru veřejné zprávy Vysoké školy veřejné správy a mezinárodních vztahů v Praze, rozlišují tři proudy tzv. environmentální ideologie:

- 1) Anti-environmentalistický proud**
- 2) Proud radikálních environmentalistů**
- 3) Střední environmentalistický proud**

¹¹ NEF. *How we can turn climate change into a chance for a better life*. New Economics Foundation [online]. [cit.4.11.2007]. Dostupné na: <http://www.neweconomics.org>

Ad 1

Anti-environmentalistický proud – jeho zastánci zastávají přesvědčení, že lidská činnost nemá na životní prostředí žádný vliv a že jde o zcela přirozený vývoj přírodních procesů. U nás můžeme jako představitele takového hnutí označit např. ministra dopravy Martina Římana, či prezidenta ČR Václava Klause. Anti-environmentalisté popírají vliv lidské činnosti na globální oteplování, zvětšování ozónové díry či na vymírání některých druhů rostlin a živočichů. Václav Klaus se o globálním oteplení vyjadřuje jako o falešném mýtu. Ne vždy, ale často je toto myšlení propojeno s průmyslem – především dřevařským, těžebním a chemickým. Právě Václav Klaus své názory na ekologické problémy shrnuje ve svém článku *Zamyšlení nad dalšími knihami o klimatických změnách* takto:

- „ *problém vyčerpatelnosti energetických zdrojů neexistuje;*
- *znečištění životního prostředí dramaticky klesá;*
- *tržní mechanismus, nikoli zásahy státu, vedou k řešení ekologických problémů;*
- *mírně teplejší a „vlhčí“ svět s sebou nese výhody, které budou převažovat nad případnými nevýhodami;*
- *nedokonalá (a tou je každá) vláda nemůže opravit nedokonalý trh;*
- *přímé i nepřímé subvencování obnovitelných zdrojů není řešením energetického problému;*
- *snížení spotřeby energie není skutečnou alternativou (nezbytností je probíhající snižování energetické náročnosti);*
- *přirozená proměnlivost klimatu je normálním jevem;*
- *biologicky optimální hodnoty koncentrace CO₂ v atmosféře jsou daleko nad dnešními hodnotami;*

- *klimatický efekt CO2 neroste proporciálně se vzrůstající koncentrací skleníkových plynů v atmosféře;*
- *kjótský protokol je nerealistický;*
- *kdyby se všechny dnešní větrné elektrárny ve světě převezly do Anglie, vyrobily by pouze 15% tamní dnešní spotřeby elektrické energie;*
- *důsledkem klimatického alarmismu je politický aktivismus, atd., atd.* ¹²

Ve světě jde například o americkou organizaci Wise Use, která proklamuje tři základní kameny tohoto směru:

- Je možné a zároveň výhodné podporovat bezbřehý ekonomický růst
- Největší problémy se dají vyřešit s pomocí technologií
- Environmentální a sociální problémy se dají zmírnit pomocí tržního hospodářství a zásahem státu

„...řešení ekologických problémů se redukuje na otázku technického pokroku, ekonomického rozvoje a hlavně posílení vlastnických práv. Zelení aktivisté prý jen otravují život běžným občanům a směřují k fundamentalismu a někdy i k terorismu.“¹³

Ad 2

K radikálnímu environmentalismu můžeme řadit organizace jako Greenpeace, Earth First či Friends of the Earth. Většinou se vyznačují agresivní formou vyjadřování svých názorů. Obecně vycházejí z přesvědčení, že příroda je posvátná a je nutno ji chránit, ovšem nikoliv pro lidi, ale pro přírodu samotnou. Eva Tošovská ve svých skriptech píše, že *„společný je jim však v zásadě negativní přístup k vědeckému pokroku, stejně jako k tržní ekonomice, které pokládají pro životní*

¹² KLAUS, Václav. *Zamyšlení nad dalšími knihami o klimatických změnách*. Oficiální stránky Václava Klause [online]. 2.2.2008 [cit.10.4.2008]. Dostupné na: <http://www.klaus.cz/klaus2/asp/clanek.asp?id=Ss4CqzCvrLEV>

¹³ ŠKABRAHA, Martin. *Zelené štěstí*. Deník Právo [online]. 16.3. 2006. [cit. 30.3.08]. Dostupné na: <http://www.sds.cz/view.php?cislocianku=2006031701>

prostředí za škodlivé.“¹⁴ K radikálnímu environmentalismu řadíme např.

ekoterorismus, ekoanarchismus, ekomarxismus či ekofeminismus. Jan Potůček odkazuje ve svém článku nazvaném Environmentalismus na knížku Martina Lewise Zelené mámení (1992), ve které je prý psáno, že „*pokud by byl (radikální environmentalismus, pozn. aut.) uskutečněn, vedl by ke skutečné ekologické katastrofě.*“¹⁵

Ad 3

Zastánci **středního environmentalistického proudu** se snaží o souhru ekologie, ekonomiky a politiky. Prosazují názor, že správnou státní politikou a tržní ekonomikou podporující ekologické přístupy se dá dojít k harmonickému fungování člověka a přírody bez toho, aby byl jeden či druhý element ohrožen. Trvají na tom, že ekonomický růst může být na stále stejné úrovni (ne-li na vyšší) a zároveň tím nemusí být ohrožen trvale udržitelný rozvoj. Státní politika by měla stimulovat ekologicky laděné hospodářství. Měla by tedy na jedné straně podporovat ekologické chování, na straně druhé udílet sankce ekologicky nezodpovědným subjektům.

¹⁴ TOŠOVSKÁ, Eva. *Právní a ekonomické aspekty ochrany životního prostředí*. Praha: Vysoká škola veřejné správy a mezinárodních vztahů v Praze, 2004. ISBN: 80-86855-03-1. S.10.

¹⁵ POTŮČEK, Jan. *Environmentalismus*. [online]. 23.12. 2004 [cit. 30.4.08]. Dostupné na: <http://policy.euweb.cz/view.php?id=27>

2.

OPATŘENÍ:

2.1 ALTERNATIVNÍ VYPOČÍTÁVÁNÍ HDP

Hrubý domácí produkt (HDP) (Gross Domestic Product) je ukazatel pro vypočítávání ekonomické prosperity určitého regionu. Jde o celkovou peněžní hodnotu všech statků a služeb, které byly vytvořeny za dané období (tím je často myšlen jeden rok). Výpočet alternativního HDP byl poprvé použit v roce 1940 Angličanem Colinem Clarkem.

Na HDP je nazíráno jako na důležitý ukazatel, pomocí něhož jsme schopni zjistit, zda jsme na tom ekonomicky dobře či špatně. Ovšem z širšího hlediska má určité mezery, které můžeme rozdělit do dvou skupin:

- a) v HDP jsou obsaženy pouze aktivity, které jsou přímo spojeny s trhem;
- b) HDP měří stejným metrem jak kladné, tak i záporné aktivity

Ad a)

HDP měří růst produkce zboží a služeb. V tomto směru je naprosto uspokojujícím ukazatelem. Problém tkví v tom, že od něj očekáváme více, než je schopný nám říci. Ukazatel HDP je přeceňován. Existují činnosti, které nejsou přímou součástí tržního mechanismu, např.: práce v domácnosti, na zahradě, dobrovolnická práce či ilegální aktivity (výroba a distribuce drog, prostituce, atp.). Takové aktivity z hlediska HDP neexistují, na což následně společnost reaguje tak, že taková práce je vnímána jako nepodstatná, samozřejmá, nebo podřadná. Pro ilustraci uvádím příklad publikovaný na serveru www.hraozemi.cz: *„Ženy se navzájem starají o své domácnosti a platí si za to: 120 hodin práce měsíčně, 50Kč na hodinu, 3 miliony žen, původní HDP 2 000 miliard Kč – nárůst započtením domácí práce je 216 miliard korun, tedy přes deset*

procent současné produkce.“¹⁶ Není ani nutné zacházet do takových výpočtů, stačí si jen uvědomit, že ten, kdo se stará sám o své dítě, nevykonává žádnou produkci, tedy nezvyšuje HDP až do chvíle, kdy je najata pečovatelka či pečovatel zastávající tu samou práci.

Peníze jsou dobrým ukazatelem, odráží hodnotu statku, tedy kolik je spotřebitel ochoten za danou komoditu zaplatit a ta je pak snáze spočitatelná. Ovšem v případě, že chceme vyčíslit hodnotu prosperity určitého subjektu jako celku, měli bychom zohlednit a započíst i jiné vlivy, které na chod subjektu působí.

Ad b)

Růst HDP není způsoben jen vyšší produkcí aktivit kladných, ale i záporných. HDP tedy zvyšují např. renovační práce po živelných pohromách, lékařská péče obětí dopravních nehod, likvidace znečištění životního prostředí, vězení, atd. Jak se píše ve skriptech Ostravské univerzity *Makroekonomie. Základní kurs*, jde o výrobky a služby, které společnost nijak neobohacují: *„Značnou část vytvořeného HDP představuje hodnota výrobků a služeb, které jsou sice důležité a společensky nezbytné, avšak rozhodně společnost neobohacují. Patří sem například služby státní správy, právní služby spjaté s rozvodem manželství (čím více rozvodů, tím větší HDP), služby policie a armády.*“¹⁷ Pro ilustraci uvádím příklad z knihy Arneho Naesse *Ekologie, pospolitost a životní styl*: *„Když byly na protikuřáckou kampaň vydány 1 - 2 miliony liber a současně se na reklamu propagující tabák vydalo o 70 – 80 milionů liber méně, HDP „bohužel“ poklesl o 9 milionů liber. Jakékoliv zvýšení soběstačnosti – stravování doma místo v restauraci, práce nedaleko bydliště (...)* může vést k „politováníhodnému“ poklesu HDP, tedy k „nebezpečnému“ zpomalení

¹⁶ ZELENÝ KRUIH, o.s. *Hrubý domácí produkt (HDP)*. Na serveru Hra o zemi [online]. [cit. 1.3.2008]. Dostupné na: www.hraozemi.cz/indikatory-ur/hdp-nestaci.html

¹⁷ JUREČKA, Václav. JÁNOŠÍKOVÁ, Ivana. *Makroekonomie. Základní kurs*. Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2006. ISBN: 80-248-0530-8. S.18.

hospodářského růstu. (...) Každá spolknutá pilulka proti stresu zvyšuje HDP.“¹⁸ Tím dochází ke zkreslení údajů a vysoká míra HDP tedy neznamena prosperitu oblasti, systém výpočtu HDP je značně relativní. Náklady na odstraňování škod nejsou vyčísleny. „Zpráva z roku 1999, publikovaná ve zprávě university v Essexu, vypočítala, že daňoví poplatníci v Británii zaplatí každý rok až 2,3 bilionů liber za škody způsobené průmyslovým hospodářstvím na životním prostředí a na lidském zdraví. Autoři zprávy shrnuli poznatky z mnoha zdrojů. V roce 1996 utratily vodárenské společnosti až 214 milionů liber za odstraňování pesticidů, nitrátů a zemědělských patogenů z pitné vody. (překl. aut.)“¹⁹

2.2 HUMAN DEVELOPMENT INDEX = HDI = index lidského rozvoje

Index lidského rozvoje spolu s indexem lidské chudoby jsou jedním z prostředků, jak změřit ne kvantitu, ale kvalitu života. K této problematice se ve své knize vyjadřuje i A. Naess: „S naprosto vážnou tváří lidstvo pokrok poměřuje spotřebou energie a hromaděním předmětů. To, co hmotné podmínky „kvalitního života“ zřejmě zlepšuje, se stává prioritou, aniž by se někdo ptal, jestli je život pak skutečně jako kvalitní vnímán.“²⁰ Nedávná anketa sledující spokojenost obyvatel většiny zemí světa se svým životem ukázala, že vysoká míra ekonomické vyspělosti není přímo úměrná s kvalitou lidského života, čili že lidé svojí spokojenost neměří ekonomickými faktory.

HDI byl poprvé uveden v roce 1990 a každý rok ho vyhláší United Nations Development Programme (UNDP). Index HDI má značné renomé a zmínku o něm najdeme napříč publikacemi zaměřujícími se na alternativní ekonomii. Výše uvedená

¹⁸ NAESS, Arne. *Ekologie, pospolitost a životní styl. Náčrt ekofie*. Vydavatelství Abies. ISBN 80-88699-09-6. S.166.

¹⁹ New Scientist – Crops without profit, December 18, 1999. Podle: ADBUSTERS [online]. [cit. 2.3.2008]. Dostupné na: <http://www.abusters.org/metast/eco/trueconomics>

²⁰ NAESS, Arne. *Ekologie, pospolitost a životní styl. Náčrt ekofie*. Vydavatelství Abies. ISBN 80-88699-09-6. S.43.

organizace každoročně publikuje i jiné indexy, jako: Human Powerty Index, Gender-related Devepolment Index či Gender Empowerment Measure.

HDI je měřen pomocí tří faktorů překládaných do češtiny jako: lidské zdraví, úroveň vzdělanosti a hmotná životní úroveň. „*Dlouhý a zdravý život, vzdělání a patřičný životní standard. Vypočítává se pro 177 zemí a oblastí, ke kterým jsou k dispozici příslušná data. Navíc indikátory lidského rozvoje jsou vypočítávány i pro 17 členů UN, ke kterým nejsou k dispozici kompletní data. (překl. aut.).*“²¹ HDI se zaměřuje na hodnocení každé skupiny jako by byla oddělenou zemí. „*(...) různé skupiny uvnitř každé země nají různé úrovně lidského vývoje (...) HDI zachází s každou skupinou zvlášť, jako by se jednalo o samostatnou zemi (překl.aut.).*“²² Například statisticky vypočítaný průměrný plat je také velmi často prezentován, ovšem neodráží přesně danou situaci. V České republice je velké množství lidí, kteří na průměrný plat zdaleka nedosáhnou a navíc tyto lidé jsou často koncentrováni v izolovaných oblastech. To s sebou přináší i značné sociální dopady. Průměrný plat dosahuje své výšky hlavně z důvodu, že ti nejbohatší lidé jsou stále bohatší a to natolik, že zvedají i míru průměrného platu. Na rozdíl od tohoto měřítka ekonomické vyspělosti se HDI snaží o podchycení těchto jednotlivých skupin. Tento fakt zdaleka neplatí jen v naší zemi: „*Propast mezi příjmy rozvinutých a rozvojových států se za poslední tři desetiletí více než ztrojnásobila. Majetek světových zhruba tří set miliardářů je větší než roční příjem zemí, ve který žije téměř polovina světové populace, okolo tří*

²¹ UNDP = UNITED NATIONAS DEVELOPMENT PROGRAMME. In UNDP. [online]. [cit.2.3.2008]. Dostupné na:

http://www.undp.org.in/index.php?option=com_content&task=view&id=112&Itemid=198

²² UNDP = UNITED NATIONAS DEVELOPMENT PROGRAMME. In UNDP. [online]. [cit.2.3.2008]. Dostupné na:

http://www.undp.org.in/index.php?option=com_content&task=view&id=112&Itemid=198

miliard lidí žije méně než za 2 USD denně, ale majetek tří nejbohatších lidí na světě je větší než součet HDP všech 40 států označovaných jako nejméně rozvinuté.“²³

2.3 Znečišťovatel platí (polluter pays principle)

Zpráva OECD jako definici uvádí: „... *znečišťovatel by měl hradit výdaje za provádění měření (...), zda daná oblast životního prostředí je v přijatelném stavu. Jinými slovy náklady za měření by měly být vyjádřeny v ceně zboží a služeb, které způsobují svou produkcí a/či spotřebou způsobují znečištění životního prostředí.*“ Jde tedy o začlenění externalit do tržního mechanismu = internalizace externalit (formou daní, poplatků, emisních limitů, legislativy...), což nutí znečišťovatele, aby své náklady snižoval → využíval ekologicky efektivnější technologie a vypouštěl tedy méně odpadu → choval se ekologicky šetrněji. Tento princip by tedy měl přimět znečišťovatele, aby nesl za své jednání přímou odpovědnost.

Při přijetí takového principu by nemělo docházet k situacím, které byly běžnými na našem území, kdy znečišťovatel nenesl žádnou odpovědnost za následky svého jednání. Jako příklad můžeme uvést zásahy způsobené těžebním průmyslem.

Kupříkladu po ukončení těžby suroviny na určitém území nebyly až do roku 1993 původcem odstraněny následky způsobené těžební činností. Podle nynější vyhlášky č. 351/2000 Českého báňského úřadu, kterou se změnila vyhláška č. 172/1992 Sb. o dobývacích prostorech, je organizace povinna zpracovat „*souhrnný plán sanací a rekultivací*“²⁴. Těžiteli (zákonem označovaným jako organizace) je ukládána povinnost přednést plán, který se postará o následnou rekultivaci krajiny a to samozřejmě na své vlastní náklady. Celý proces je vyhláškou důkladně upraven. Organizace berou situaci vážně a např. na výsledky rekultivace těžební krajiny na

²³ MOLDAN, B. *(Ne)udržitelný rozvoj - ekologie hrozba i naděje* Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0286-5. S.16.

²⁴ Vyhláška č. 351/2000 Českého báňského úřadu, kterou byla změněna vyhláška Českého báňského úřadu č.172/1992 Sb., o dobývacích prostorech

Mostecku se jezdí dívat nejen studenti z Česka, ale i ze zahraničí. Na rekultivované krajině nalezneme golfová hřiště, rekreační oblasti, jezera. V takové situaci můžeme mluvit o uvedení do praxe *polluter-pays principle*. Jde o stále více se začleňující prostředek do politiky i našeho státu. Uvádí ho ministerstvo financí ve svých pokynech pro získávání z Finančních mechanismů EHP a Norského finančního mechanismu. „*Předkladatelé projektů musí zohledňovat princip „znečišťovatel platí“ všude tam, kde je to relevantní.*“²⁵

V roce 2005, kdy EU požádala členské země aby se vyjádřily k hlavním okruhům, kam a jak by se měla politika ochrany životního prostředí ubírat, se Česká republika vyjádřila k bodu č. 4, který se vztahuje k *polluter-pays principle*, velmi kladně. „...*je potřeba více uplatňovat tento princip, a to nejen v EU, ale i v rámci mezinárodního obchodu. Na environmentální programy napravující škody na ŽP a zdraví by měli výrazněji přispívat znečišťovatelé v míře plných externích nákladů.*“²⁶

2.4 Eko-efektivní technologie (eco-effective technology)

Pod výše uvedeným názvem rozumíme používání technologie, které svým provozem nezatěžují životní prostředí. Můžeme se setkat i s názvem environmentálně příznivé či zelené technologie. Používáním těchto technologií dosahujeme nižší energetické náročnosti výrobního či zpracovatelského procesu, snižuje se tak nejen zátěž životního prostředí, ale i finanční výdaje subjektu, který takové technologie využívá. Mělo by tedy docházet k tomu, že zavedením takových technologií se na jedné straně snižuje energetická náročnost subjektu, na straně druhé se zvyšuje ekonomický zisk.

²⁵ MINISTERSTVO FINANCÍ ČR. *Ministerstvo financí ČR* [online]. 21.7.2006. [cit.2.3.2008].

Dostupné na: www.eeagrants.org

²⁶ Vyjádření se české strany k připravované Revizi, bod č. 4.

Takový proces nazýváme win-win strategy, tedy tzv. dosažení dvojího zisku – „...zvýšení účinnosti jako po stránce ekonomické, tak environmentální.“²⁷

Uveďme si celý proces na následujícím příkladu: v rámci ušetření peněz se domácnost rozhodne zakoupit starší již používaný automobil. Ovšem v důsledku špatné předchozí údržby vydá za provoz takového vozu mnohem více nákladů (převážně za pohonné hmoty), než rodina, které investovala vyšší finance do automobilu novějšího, jehož spalování paliva bylo značně sníženo díky zakomponování nových „eko-efektivních“ technologií. Když dojde k zakreslení obou dvou případů do grafické podoby, dojde v určitém bodu k situaci, kdy při relativním stejném užívání staršího automobilu začínají být náklady na jeho provoz mnohem vyšší než využívání automobilu s „eko-efektivními“ technologiemi. Počáteční investice se tedy s nabývajícím časem vrací. Takový příklad je samozřejmě jen hypotetický, ale myslím, že dostatečně ilustrativní. Finanční výdaje za starší automobil by byly ještě vyšší, kdybychom uplatnili polluter pays principle, tedy kdybychom přírodní externality nebrali jako něco, čeho je všude plno, dostatek a hlavně zadarmo.

Používání eko-efektivních technologií můžeme pozorovat u jednotlivců, domácností, přes organizace a firmy až po celé státy a společenství. Eko-efektivně se dají využít stroje používané v průmyslu, dopravní prostředky, i třeba tzv. pasivní domy (které mají minimální energetickou náročnost a maximálně využívají energeticky obnovitelné energie).

V příkladu uváděném na začátku této stati bylo zmíněno, že automobil s eko-efektivními technologiemi je dražší než automobil „normální“ či staršího typu. Je to zatím plošná zkušenost, že počáteční investice do systémů šetrných k životnímu

²⁷ VLČKOVÁ, Jitka a kolektiv. *Podnikový ekolog*. Praha: Vydavatelství IREAS, Institut pro strukturální politiku, o.p.s., 2006. ISBN: 80-86684-46-6. S.32.

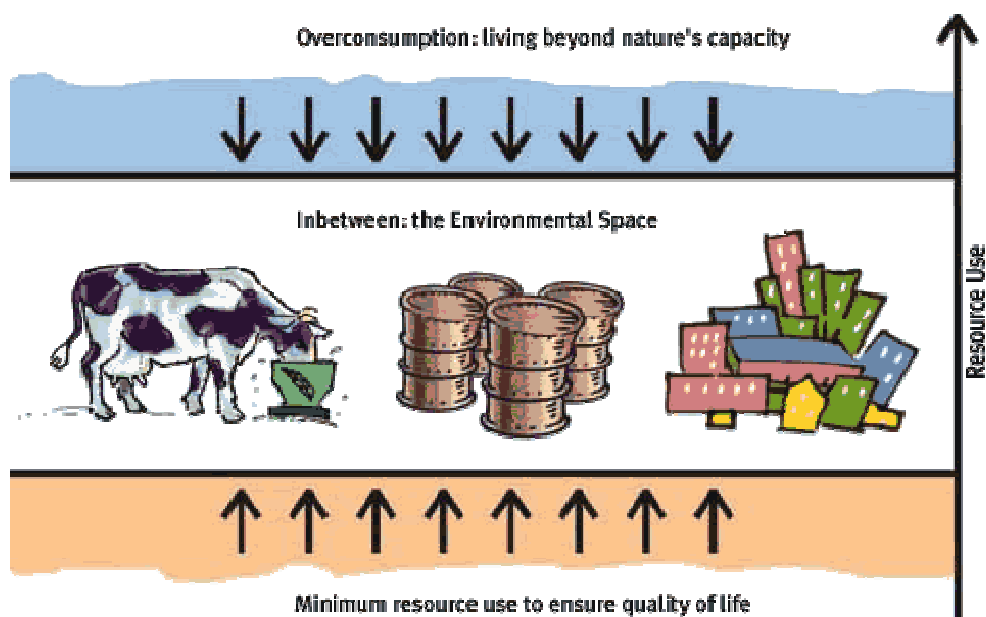
prostředí je většinou vyšší než koupě systémů klasického typu. Eko-efektivní technologie nejsou jen mrtvou teorií, ale již jsou používány praxí a další směřování vede k jejímu zlevňování, tedy ke snaze dostat se do bodu, kdy se eko-efektivní technologie nebudou od konvenčních systému odlišovat svou vysokou cenou. Jako příklad uvádím situaci ze dne 27. listopadu 2007, společnost Google prezentovala iniciativu s názvem RE<C (Renewable Energy Cheaper than Coal). V rámci tohoto projektu se firma rozhodla k vydání stovek milionů dolarů na výzkum a vývoj RE<C zahrnující solární technologie, geotermální systémy a větrnou energii. V druhé fázi je plánováno investovat ještě více stovek milionů dolarů přímo do realizace projektů. Třemi větami je obsah projektu shrnut ve slovech Dr. Larryho Brillianta výkonného ředitele jednoho z oddělení společnosti Google zabývajícím se dobročinnou činností: „*Mnoho skupin odvádí skvělou práci ve snaze vyrábět levnou obnovitelnou energii. My bychom chtěli přispět něčím, co ještě urychlí toto úsilí o ještě lacinější technologie. Běžná investiční kritéria asi nepřinesou senzační nízkonákladovou, čistou, obnovitelnou energii dostatečně brzy, abychom se vyvarovali ještě horších efektů na klimatické změny.* (překl.aut.).“²⁸ Za cíle si kladou jak např. vyrobit jeden gigawat z obnovitelných zdrojů, který by byl levnější než uhlí, tak i zažehnout tzv. zelenou technologii elektrické energie (*green electricity revolution*).

2.5 Environmentální prostor (environmental space - environmental utilisation space)

Jde o koncept, který má reflektovat limity životního prostředí a míru jeho poškození a to na základě maximálního množství daného zdroje (energie, neobnovitelné zdroje, zemědělská půda, lesy, atd.), které může být za daný časový úsek spotřebováno se zřetelem na kvantitu daného množství, který je ještě k dispozici. Jinými slovy jde o

²⁸ FULLER, Jacquelline. *Google's Goal: Renewable Energy Cheaper than Coal.*. Google [online]. 27.11.2007 [cit. 7.3.2008]. Dostupné na: <http://sustainblog.org/2007/11/30/eco-effective-investments-speeding-up-alternative-energy-developments/>

množství určité suroviny, která může být v daný moment zkonsumována bez toho, aby spotřeba daného zdroje měla nějaký vliv na budoucí generace. Pojem byl poprvé použit vědci J. B. Opschoorem a F. Weteringsem. Koncept tedy pracuje s předpokladem, že přírodní zdroje jsou limitované a zároveň kvantifikovatelné.

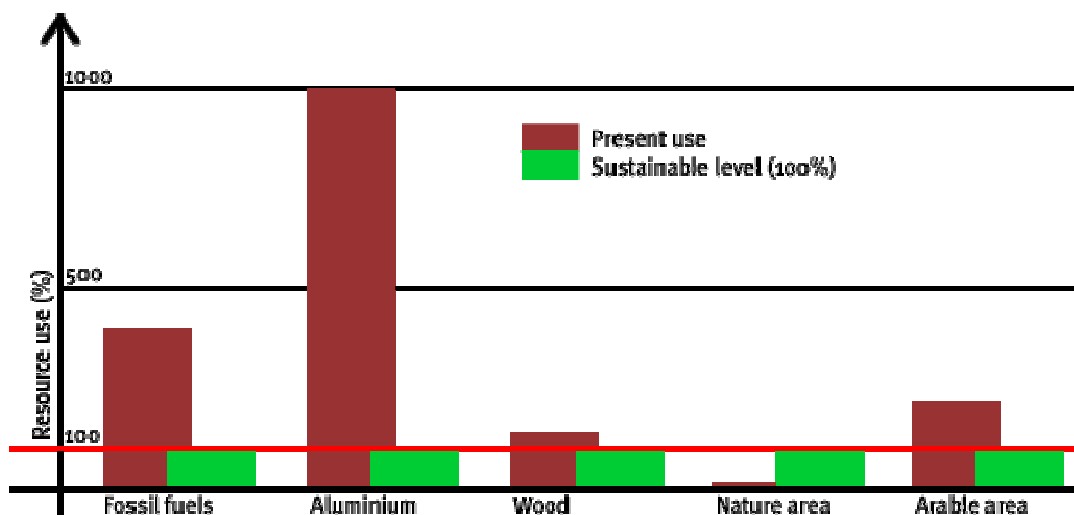

Zdroj: www.foeeurope.org, 8.3.2008

V grafickém znázornění můžeme environmentální prostor vidět jako množinu vyhraničenou dvěma polouščkami – jedna vymezuje tzv. minimální spotřebu, druhá maximální možnou mírou využitelnosti přírodních zdrojů bez toho, aby se významně narušila ekologická rovnováha. Onou minimální spotřebou je myšleno minimální množství zdrojů, který jedna osoba potřebuje, aby mohla vést důstojný život („... *it must be enough to overcome need and poverty*).“²⁹ Přírodních zdrojů tedy má být využíváno jako prostředku pro zajištění lidské existence, ovšem nemá jimi být plýtváno. Environmentální prostor v praxi znamená dělení fyzických přírodních

²⁹ STOCKIEWICZ, Magda & co. *Environmental space*. Friends of the Earth Europe [online]. [cit.9.3.2008]. Dostupné na: <http://www.foeeurope.org/sustainability/foeapproach/espace/t-content-espace.htm>

zásob na každého obyvatele s ohledem na trvale udržitelný rozvoj (sustainable development). „...all the people have the right to equitable shares of water, food, air, land and other resources within the carrying capacity of the earth, should be the basis for equitable production and consumption.“³⁰

Zdroj: www.foeeurope.org, 8.3.2008

Z grafu je vidět, jak moc je surovin využíváno jen na území Evropy. Červená linie ukazuje *sustainable level*, tedy maximální množství přírodních zdrojů, které můžeme spotřebovat, bez toho abychom značně ovlivnili životní prostředí. Například hliník překračuje únosnou míru až devětkrát, i přes to je recyklace hliníku na území ČR mizivá.

Pokud si tedy podle výše uvedených parametrů představíme situaci v budoucnu, kdy rozvojové země, jako jsou Indie, Čína či Tchajwan (které stále rychleji expandují), se za pár let dostanou na úroveň vyspělých zemí, můžeme mluvit o naprostém kolapsu fungování lidstva, neboť zaběhlý systém nebude moci především kvůli nedostatku

³⁰ FJELDSTAD Rivind. *A fair share: Environmetnal Space As a Tool for Changing Consumption Patterns*. IISD = International Institute for Sustainable Development [online]. [cit.9.3.2008]. Dostupné na: <http://www.iisd.ca/consume/fjeld.html>

přírodních zdrojů nadále fungovat v takovém tempu. Rozvojové země se samozřejmě snaží nabýt západního stylu života a užívat ho v plné míře. V případě dosažení takového stupně se nebudou chtít jakkoliv omezovat, stejně jako se neomezujeme my. Již dnes můžeme vidět, jak obrovskými kroky roste průmysl v těchto zemích a trh se na tento trend adaptuje. Jako příklad si můžeme uvést zprávu ze začátku roku 2008, kdy společnost Tata Motors představila tzv. lidový automobil, který je určen pro indický trh a do prodeje by se měl dostat koncem roku 2008. Byl vyvíjen tak, aby náklady na jeho koupi i provoz byly co nejnižší, tedy aby si ho mohlo dovolit co nejvíce obyvatel Indie. Tata Motors není jedinou automobilkou, která se chce dostat na indický trh, stejné ambice má i mnoho dalších, mezi nimi i naše Škoda Auto. S takovým tempem se zásoby surovin budou rychle ztenčovat. Příklad si můžeme uvést na pitné vodě, jako komoditě, které v určitých oblastech ubývá. Iveta Kramešová ve svém článku nazvaném *Kvůli vodě umírají miliony lidí a* uveřejněného 6.3.2003 v deníku Mladá fronta, vyjadřuje ke zprávě OSN o stavu vodních zdrojů takto: „*Za posledního půlstoletí vypuklo ve světě 507 mezistátních konfliktů kvůli vodě, z toho 37 provázelo násilí a 31 vojenské akce. Valná většina se týkala oblasti Blízkého východu. Pokud bude pokračovat rostoucí spotřeba vody a její plýtvání, do roku 2025 hrozí dvěma třetinám světa nedostatek pitné vody. Podle vůbec nejčernějšího scénáře by kolem roku 2050 mohlo čelit nedostatku vody až sedm miliard lidí v 60 zemích.*“³¹ Podle dalších informací uvedených v tomto článku budou konflikty mezi státy zesilovat, ale zatím se nedá předpokládat, že by spory přerostly ve skutečné války.

³¹ KRAMEŠOVÁ, Iveta. *Kvůli vodě umírají miliony lidí*. V deníku Mladá fronta DNES. 6.3.2003

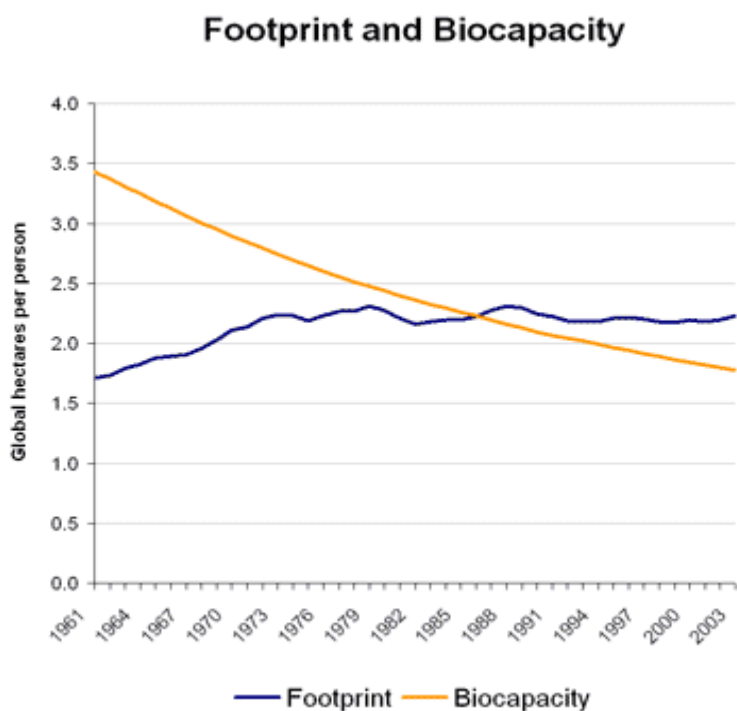
2.6 Ekologická stopa (ekological footprint)

Ekologická stopa velmi souvisí s environmentálním prostorem. Jde o výpočet, kolik přírodních zdrojů lidská populace spotřebuje ke své existenci, jednotkou je globální hektar (gha = global hectar). Jde tedy o převod naší činnosti na přírodní plochu – Kolik přírodních ploch je potřeba k tomu, aby mi byly zajištěny jak všechny zdroje, které ke svému současnému životu potřebuji, tak zničení veškerého odpadu, které produkuji? Příroda má svou jistou schopnost vlastní regenerace, ovšem jen v omezené míře. Například voda má jistou samočisticí schopnost, ale počínaje určitým bodem a způsobem znečištění již není schopna tuto regeneraci uplatnit. Tím dochází k tomu, že zdroje (nyní již v obecném měřítku) jsou spotřebovávány rychleji než jakou rychlostí jsou znovu produkovány či obnovovány.

Význam ekologické stopy je v tom, že její aplikace není používána jen na větší komplexy, jako je lidstvo, národ či město, ale i na menší celky, jakými jsou např. domácnost či jednotlivec. *„Měří rozsah užívání přírodních zdrojů člověkem rychleji než se mohou regenerovat. Ekologická stopa odráží kdo spotřebovává kolik přírodních zdrojů, nebo kolik spotřebovává určité obyvatelstvo definované buď geograficky či sociálně. A ukazuje i v jakém rozsahu ovlivňují lidé biosféru.“*³²

Global Footprint Network je společnost, která se přímo ekologickou stopou zabývá a na jejíž stránkách si může kdokoliv svou vlastní stopu změřit. Jde o jeden z prvků jak si uvědomit působení vlastní existence na okolí.

³² GLOBAL FOOTPRINT NETWORK. *Ecological Footprint: Overview*. In Global Footprint Network [online]. 17.10.2006. [cit.9.3.2008]. Dostupné na: http://www.footprintnetwork.org/gfn_sub.php?content=footprint_overview

Zdroj: www.footprintnetwork.org, 9.3.2008

Na grafickém znázornění je vidět, že již v roce 1988 jsme překročili míru únosnosti čerpání přírodních zdrojů. Oranžová čára ukazuje, jak kolik zdrojů ještě zbývá, čára modrá jak rychle je naší činností vyčerpáváme. Tím, že přírodní zdroje budeme využívat stále stejným způsobem, jak je tomu činěno doposud, zákonitě se jednou dostaneme do situace, kdy zásoba zdrojů budou natolik mizivá (neúrodná půda, nedostatek pitné vody, atd.), že jejich cena dosáhne enormních výšin a vypuknou konflikty o toto přírodní bohatství. Jak je vidět z grafu, čáry se od sebe vzdalují. Takový scénář se dá vyčíst například už ze vzrůstajících cen ropy: cena je sice stále udržitelná, ale během krátkého časového úseku se dostala na své historické maximum a stává se jak příčinou, tak prostředkem mezinárodních konfliktů.

2.7 Ekolabelling/ekoznačkování

Jde o jednu z částí tzv. zeleného marketingu. Definicí ekolabellingu je podle překladatele knihy *Environmentální řízení a strategie podnikání* Ing. Vojtěcha Vaněčka „státem řízený program označování výrobků šetrných vůči životnímu

prostředí ochrannou známkou – ekoetiketou. V České republice je ecolabelling zaveden od 1. 4. 1994 na základě vládního usnesení č. 159 ze 7. 4. 1993. “³³ Až do roku 2005 byl výkonným orgánem Český ekologický ústav, nyní je jím Česká informační agentura životního prostředí. Garantem tohoto programu je Ministerstvo životního prostředí a celý program nese název „Národní program označování ekologicky šetrných výrobků.“³⁴ Stát se tedy stává třetí osobou, která garantuje ekologickou nezávadnost výrobku. Jeho funkcí je:

- 1) „výběr výrobních kategorií;*
- 2) stanovení výrobních požadavků;*
- 3) udělování ekoznačky;*
- 4) provádění kontrol“³⁵*

Cílem je pomocí jednotně stanoveného označení informovat spotřebitele o ekologické nezávadnosti výrobku, který si kupuje. „*Produkty označené ekoznačkou jsou ve všech fázích svého životního cyklu šetrnější k životnímu prostředí i ke zdraví spotřebitele.*“³⁶ Vzhledem k tomu, že rostla poptávka po ekologicky šetrných výrobcích a producenti užívali označení ekologicky šetrný aniž by tomu tak ve skutečnosti bylo, muselo dojít k centrálně řízenému programu certifikace. „*Poprvé byl tento program zaveden v roce 1978 v Německé spolkové republice.*“³⁷

Ekolabelling poskytuje jak výrobcům tak spotřebitelům se aktivně a přímo podílet na formování životního prostředí. Výrobci, tedy firmy, mohou pomocí ecolabellingu sdělovat spotřebitelům své úspěchy v oblasti ekologie a tím zvyšovat svou

³³ JANEČEK, Vojtěch, překl.knihy Environmentální řízení a strategie podnikání. WELFORD, Richard. GOULDSON, Andrew. Praha: České ekologické manažerské centrum, 1997. ISBN: 80-85990-07-5. S.195.

³⁴ VLČKOVÁ, Jitka a kolektiv. *Podnikový ekolog*. Praha: Vydavatelství IREAS, Institut pro strukturální politiku, o.p.s., 2006. ISBN: 80-86684-46-6. S.57.

³⁵ VLČKOVÁ, Jitka a kolektiv. *Podnikový ekolog*. Praha: Vydavatelství IREAS, Institut pro strukturální politiku, o.p.s., 2006. ISBN: 80-86684-46-6. S.56.

³⁶ www.ekoznacka.cz

³⁷ WELFORD, Richard. GOULDSON, Andrew. Praha: České ekologické manažerské centrum, 1997. ISBN: 80-85990-07-5. S.195.

konkurenceschopnost vůči ostatním podnikům. Pro spotřebitele je ecolabelling výzvou, jak se přímo podílet na trhu mírou svého spotřebního chování.

V ČR existují dva hlavní druhy ecolabellingu, tedy ekoznaček. V první řadě se jedná o *ekologicky šetrný výrobek*, který je v této stati především zmiňován. Do ecolabellingu ovšem můžeme zařadit např. i tzv. *zelený bod*. Jde o ochrannou známku, která je platná na území ČR a kterou je možno obdržet pouze společností EKO-KOM, a.s. a to na základě zákona o obalech č. 477/2001 Sb. Tato společnost funguje pod záštitou PRO EUROPE = Packing recovery organisation Europe³⁸. Pokud je výrobek označenou touto značkou, znamená to, že „*za tento obal byl uhrazen finanční příspěvek organizaci zajišťující zpětný odběr a využití obalového odpadu v souladu se Směrnicí ES 94/62.*“³⁹

Podle publikace s názvem *Separated pasts, shared future*, se ecolabelling v Česku sobře zavedl: „*Systém ecolabelling byl uveden na jaře roku 1994 a měl dobrý začátek. V červnu 1998 bylo 64 výrobků oceněno značkou ecolabelling. V červnu 2000 se tohoto systému účastnilo 43 firem a ekoznačkou disponovalo již 256 produktů. I když se stále jedná o jen nepatrnou část produktů na trhu, tato čísla ukazují, že o ecolabelling mají firmy zájem i přesto, že musí vydávat finance za hodnocení a testování výrobku (...).*“⁴⁰

³⁸ EKOKOM. *Systém Eko-kom. Historie*. V Eko-kom [online]. [cit.30.3.2008]. Dostupné na: <http://www.ekokom.cz/scripts/detail.php?id=94>

³⁹ EKOKOM. *Systém Eko-kom. Zelený bod*. V Eko-kom [online]. [cit.30.3.2008]. Dostupné na: <http://www.ekokom.cz/scripts/detail.php?id=96>

⁴⁰ EST, Paul. *Separate pasts, shared future, an environmental policy comparison, the Czech Republic and the Netherlands 1948-2001*. Praha: Institute for Environmental Policy, p.b.o., 2003. ISBN: 80-903244-1-X. S.148.

Logo ekologicky šetrného výrobku :

ČR

EU:

Zdroj: www.ekoznacka.cz, 30.3.2008

2.8 Urbanizace

Až do druhé poloviny 19.století byl výskyt měst na úkor venkovských oblastí téměř minimální. Vlivem převládajícího zemědělského průmyslu a menšího počtu obyvatelstva je takový jev naprosto logický. V Evropě nastal zlom na konci 19.století, kdy začalo obyvatelstva rapidně přibývat a tím vzrůstala i potřeba po rozšiřovat městská sídla. V knize *Konec evropské éry* se k této problematice píše:

„Zatímco v roce 1850 existovalo (v Evropě, pozn.aut.) pouze čtrnáct evropských měst s více než 200 000 obyvateli, jejich počet vzrostl v roce 1910 na třicet osm.“⁴¹

V dnešní době se setkáváme s fenoménem stěhování z venkovských míst do měst („v roce 1986 žilo ve městech asi 42% lidí ve světě, v.r. 1996 už 46%“⁴²). Tento trend se netýká jen západní civilizace („...zhruba 70% lidí v Evropě žije ve městech.“⁴³), ale v mnohem větším měřítku i rozvojových států, kde se na okrajích měst rozpínají slumy, jež obývají i miliony lidí.

⁴¹ GILBERT, Felix. LARGE, David Clay. *Konec evropské éry. Dějiny Evropy 1890-1990*. překlad Mocek, Michal. Praha: Nakladatelství Mladá fronta, a.s., 2003. ISBN: 80-204-0887-8. S.19.

⁴² MOLDAN, Bedřich. *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2001. ISBN: 80-246-0246-6. S.36.

⁴³ MOLDAN, Bedřich. *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2001. ISBN: 80-246-0246-6. S.72.

Důvody, proč je městská expanze řazena mezi problémy trvale udržitelného rozvoje, vystihuje Bedřich Moldan ve své knize *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje*: „*Města mají tendenci rozšiřovat se nadměrně do okolní krajiny, růst živelně, bez racionálního schématu. Při tom se ztrácejí plochy přírodních území, půda se asfaltuje nebo betonuje a rostou dopravní problémy. Lidé bydlí daleko od míst, kde pracují nebo kde se mohou rekreovat či účastnit kulturního života, zvětšují se také vzdálenosti k nákupním možnostem.*“⁴⁴

Satelitní města

Převědeme-li problematiku na oblast ČR, můžeme se zmínit o trendu tzv. satelitních měst, které vyrůstají na periferiích v blízkosti velkých měst. Domy stavěné v těchto lokalitách jsou určené spíše majetnější klientele. Takovýto styl bydlení s sebou ale přináší kromě kladů, jako je bezesporu bezprostřední blízkost přírodě i řadu nevýhod, jakým je např. vysoká energetická náročnost mnohých domů, téměř výlučná doprava vlastním automobilem nebo absence škol, hřišť či obchodů v dostupné vzdálenosti. Navíc tito novousedlíci mnohdy nepřinášejí ani větší finanční prostředky pro vesnici, jak by se na první pohled mohlo zdát, protože trvalou adresu si raději ponechávají ve městech (tedy v reprezentativnějším místě), čímž na ně tedy obec nedostává dotace.

Městská zeleň:

Podle knihy *Podnikový ekolog* ji můžeme dělit na:

- „*zeleň veřejnou (parky, sídlištní a uliční zeleň, veřejné sady a historické zahrady, drobné sadovnický upravené plochy, lesoparky, soliterně rostoucí stromy a keře);*

⁴⁴ MOLDAN, Bedřich. *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2001. ISBN: 80-246-0246-6. S.72.

- **zeleň vyhrazenou** (zeleň, která je omezeně přístupná nebo nepřístupná, např. zeleň v areálu podniků, výzkumných a vzdělávacích institucí, zdravotnických zařízení apod.);
- **zeleň hospodářskou** (zemědělské plochy)⁴⁵

Zeleň je významnou složkou městského prostředí. Protože však plochy ve městech jsou velmi drahé, vzniká velký tlak na její redukci. Aby k takovému úbytku docházelo co nejméně, existují např. tzv. zvláště chráněná území, nazývaná ÚSES = „územní systém, ekologické stability, tj. vzájemně propojený soubor přirozených i pozměněných, avšak přírodě blízkých ekosystémů, které udržují přírodní rovnováhu.“⁴⁶ Problém neustálého zastavování zelených ploch ve městech je v Česku mnohem rozšířenější než např. ve Velké Británii. Abychom se nedostali do situace, kdy se za vstup na městské zelené plochy bude dokonce platit (samozřejmě jde o extrémní případ, ale údajně se tak děje v některých čínských velkoměstech), měli bychom si v našem zájmu taková území chránit a raději stavět na místech tzv. brownfields, kterých máme opravdu mnoho a právě jim věnuji další stat’.

Brownfields

Jako brownfields jsou označovány objekty, které jsou zchátralé, zdevastované a opuštěné a které tedy nikdo nevyužívá. Společnost IURS popisuje jako brownfields „(...) opuštěné, nedostatečně využívané nebo prázdné území, které může, ale nemusí mít ekologickou zátěž.“⁴⁷ Je podstatné zmínit, že určité množství zchátralých staveb je samozřejmě zcela přirozené, ovšem na našem území se jich především vlivem komunismu a následného převratu vyskytuje více, než je únosné (mnohé domy byly

⁴⁵ VLČKOVÁ, Jitka a kolektiv. *Podnikový ekolog*. Praha: Vydavatelství IREAS, Institut pro strukturální politiku, o.p.s., 2006. ISBN: 80-86684-46-6. S.227-228.

⁴⁶ ZÁKON č.114/1992 Sb, §3 odst. 1, písm.a. ze dne 19.2.1992 *O ochraně přírody a krajiny*.

⁴⁷ IURS, o.s. *Co to jsou brownfields*. IURS=Institut pro udržitelný rozvoj sídel [online]. [cit.10.4.2008]. Dostupné na: <http://www.brownfields.cz/o-cem-to-je/co-to-jsou-brownfields/>

v době kolektivizace zabaveny a po sametové revoluci v rámci restituce vráceny zpět, ovšem často ve špatném stavu a noví restituenti neměli na rekonstrukci dostatečné finance). Tohoto našeho stavu si již všimla i EU. Problém netkví jen v tom, že zchátralé budovy hyzdí okolí, ale v jejich útrokách se mohou nacházet i látky, které kontaminují především spodní vody (např. v případě bývalých vojenských areálů, továren apod.). Dnešní situaci komplikuje mimo jiné i fakt, že u těchto staveb jsou často velmi spletené majetkoprávní vztahy. Začít s řešením této problematiky by se tedy mělo na zákonodárné úrovni, tedy zjednodušení veškerých pravidel, která se brownfields dotýkají a zároveň podpora (především finanční) těm subjektům, kteří se rozhodnou areál brownfields přebudovat.

2.9 Informační nástroje a úloha jednotlivce

Informovanost veřejnosti o problematice životního prostředí je hlavním předpokladem jeho zlepšení. Ve chvíli, kdy veřejnost ví o problémech, které může narušení životního prostředí způsobit, je schopna se sama v takové situaci angažovat. Jakékoliv zákazy či omezení nebudou nikdy dostatečně fungovat bez podpory veřejnosti. Ta si musí být sama vědoma následků narušení životního prostředí a sama vznášet podněty na podporu jeho zlepšení. Tato myšlenka je prezentována mimo jiné i v knize *Ekologie, pospolitost a životní styl: „Ovšem politickou vůli k e změně lze mezi lidmi a politiky prosadit jedině v případě, že si veřejnost uvědomí nepřijatelnost dnešního stavu.“*⁴⁸ Aby došlo k plošné podpoře trvale udržitelného rozvoje, je nutné projít určitou společenskou změnou, kdy již nebude preferováno plýtvání a ze společnosti samé bude vycházet snaha o jeho eliminaci.

Výrok bývalého prezidenta ČR Václava Havla, že občanská společnost je základem demokracie platí i v tomto případě. V případě, že lobing za zlepšení životního

⁴⁸ NAESS, Arne. *Ekologie, pospolitost a životní styl. Náčrt ekofie*. Vydavatelství Abies. ISBN 80-88699-09-6, S.134-135.

prostředí bude vycházet z řad občanů, budou se jim ostatní struktury snažit vyjít vstříc (politici nechtějí přijít o své voliče, stejně tak jako firmy o své klienty). Mělo by dojít tedy k tzv. ekologickému uvědomění, což je termín uváděný v publikaci Bedřicha Moldana *(Ne)udržitelný rozvoj - ekologie hrozba i naděje*.

Jak uvádí brožura ministerstva životního prostředí z roku 2004 nazvaná *Státní politika životního prostředí 2004-2010* byl „v roce 2000 zpracován a vládou schválen Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v ČR (SP EVVO ČR) a Akční plán SP EVVO ČR na léta 2001-2003.“⁴⁹ Plán je každé tři roky aktualizován a zahrnuje i vzdělávání v environmentální oblasti. V této brožuře, vydané MŽP je psáno, že veřejnost reaguje vesměs pozitivně na informace právě v oblasti environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty.

V případě, že veřejnost není průběžně informována o problémech životního prostředí, vnímá ekologické působení jen v rámci mediálně zajímavých kauz, které jsou ovšem velmi často prezentovány zveličeně a do médií se dostávají jen „prodejné“ informace. Pohled veřejnosti na ekologii je pak velmi často zúžen na ekologické fundamentalisty, kteří se snaží o agresivní prosazení svého názoru.

V rámci informovanosti veřejnosti by měly být podporovány i subjekty (nadace, občanská sdružení, výchovné spolky) zabývající se tematikou životního prostředí.

Úlohu každého z nás vystihuje úryvek z knihy *(Ne)udržitelný rozvoj – ekologie hrozba i naděje*:

„Životní prostředí ovlivňujeme mnohem víc, než si většinou jsme ochotni přiznat, Když děláme jakékoliv rozhodnutí, zcela samozřejmě na prvním místě respektujeme rozměr sociální. Nikdo přece nechce udělat něco, čím trpí jeho blízcí nebo dokonce on sám. Ekonomické hledisko bereme v úvahu také naprosto automaticky: vždycky

⁴⁹ Ministerstvo životního prostředí. *Státní politika životního prostředí*. Praha 2004. ISBN: 80-7212-283-5, S.33.

uvažujeme, zda to, co se chystáme udělat, je výhodné, co to stojí a jestli na to máme. Stejně tak samozřejmě bychom se měli zajímat, jestli tím nějak nepoškodíme životní prostředí. Takové úvahy jsou důležité, ať jsme v roli ministra, učitele, který denně ovlivňuje desítky žáků, rodiče nebo třeba řidiče či traktoristy, který rozváží hnojivo na poli. Například právě motoristé ovlivňují řadu věcí, o nichž možná ani netuší. (...) Je zkrátka potřeba, abychom si byli vědomi, co naše činy znamenají, co mohou způsobit. Klíčovou roli přitom sehrává výchova, a především vzdělání.⁵⁰

2.10 Ekonomické nástroje

Ekonomické nástroje jsou vesměs všechny regulační prostředky podporující v trvale udržitelný rozvoj, které se dotýkají financí. Eva Tošovská definuje ve své knize *Právní a ekonomické aspekty ochrany životního prostředí* takto: „*Ekonomickými nástroji rozumíme nástroje politiky životního prostředí, které využívají k dosažení ekologických cílů cenový mechanismus...*“⁵¹ Můžeme je klasifikovat do dvou skupin: negativní stimulační a pozitivní stimulační. Pod pojmem negativní stimulační rozumíme daně, sankce, poplatky apod. Pozitivní stimulační zahrnují hlavně dotace z domácích a zahraničních zdrojů. V ČR obecně panuje názor, že ekologické chování s sebou nese i obrovské finanční výdaje a že je tedy finančně výhodnější chovat se neekologicky. Cílem ekonomických nástrojů by mělo být dosažení takového stavu, kdy se ekologicky nešetrné chování přestane finančně vyplácet. Mělo by být nastaveno takové prostředí, kdy by neekologické subjekty měly být finančně sankcionalizovány ve prospěch ekologických činitelů.

Asi nejdiskutovanějším tématem je tzv. ekologická daňová reforma. V knize *(Ne)udržitelný rozvoj - ekologie hrozba i naděje* je tento systém popsán krátce a

⁵⁰ MOLDAN, B. *(Ne)udržitelný rozvoj - ekologie hrozba i naděje* Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0286-5. S.63.

⁵¹ TOŠOVSKÁ, Eva. *Právní a ekonomické aspekty ochrany životního prostředí*. Praha: Vysoká škola veřejné správy a mezinárodních vztahů v Praze, 2004. ISBN: 80-86855-03-1. S.36.

srozumitelně takto: „...daně z přidané hodnoty a z příjmu by se měly omezovat a nahrazovat daněmi z energie, z použití primárních surovin, z produkce odpadů nebo jiné formy znečištění za podmínky celkové výnosné neutrality celé daňové soustavy.“⁵² Výsledkem takové opatření by měl být stav, kdy výdaje na trvale udržitelný rozvoj již nebudou jakýmsi „příživníkem“ státního rozpočtu, přestanou být tedy čerpány na úkor zdravotnictví, školství či kultury a naopak budou přinášet finance do státní pokladny.

2.11 Právní nástroje

V environmentální oblasti rozumíme pod pojmem právní nástroje takovou politiku, která souborem svých pravidel a norem určuje hranice hlavně v oblasti trvale udržitelného rozvoje. V ČR jde o velmi důležitý aspekt. Před rokem 1989 byla patrná obrovská absence v oblasti zákonů životního prostředí. V mnoha pramenech se dočteme, že v dobré víře napravit tuto situaci byla v porevolučních letech přijata řada zákonů a norem v oblasti životního prostředí, ovšem dělo se tak překotně, bez potřebných poznatků a zkušeností – což je samozřejmě vzhledem k tehdejší situaci naprosto pochopitelné. (Ministerstvo životního prostředí. *Státní politika životního prostředí*. Praha 2004.; Centrum pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy v Praze. *Ekonomické nástroje pro trvale udržitelný rozvoj České republiky*. Praha 1995. apod.). Jakékoliv právní nástroje ale opět nebudou fungovat bez podpory veřejnosti (viz. *Informační nástroje a úloha jednotlivce*). Jak uvádí Bedřich Moldan: „Ochrana životního prostředí se tedy nemůže zastavit na úrovni zákonů a vládních rozhodnutí. Je to doslova věc každého z nás.“⁵³

⁵² MOLDAN, B. *(Ne)udržitelný rozvoj - ekologie hrozba i naděje* Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0286-5. S.57.

⁵³ MOLDAN, B. *(Ne)udržitelný rozvoj - ekologie hrozba i naděje* Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0286-5. S.63.

3.

JEDNOTLIVCI A ORGANIZACE ZABÝVAJÍCÍ SE TRVALE UDRŽITELNÝM ROZVOJEM

3.1 Centrum pro otázky životního prostředí UK

Jde o centrum, které bylo zřízeno roku 1991 a jeho úkolem je mimo jiné „*získávat, zpracovávat a zprostředkovávat informace týkající se otázek životního prostředí a trvale udržitelného rozvoje o studijních programech, celoživotním vzdělávání a výuce realizovaných na jednotlivých fakultách a součástech Univerzity, případně i na jiných vysokých školách.*“⁵⁴ Dále se zabývá výzkumnou a vědeckou činností, navazuje kontakty institucemi a odborníky v zahraničí apod. Ředitelem je Bedřich Moldan, bývalý ministr životního prostředí z let 1990-1991, z jehož knih je v této práci často citováno.

3.2 CCC = Copenhagen Consensus Center

CCC funguje pod záštitou Copanhen Business School a v tomto uskupení se angažuje i Lomborg Bjørn. CCC se na svých oficiálních stránkách definují takto: „*Pomocí pověřování a provádění výzkumu pracuje na zlepšení stanovení priorit mezi různými druhy úsilí zmírnit následky největších světových výzev. Zvláště se zaměřuje na mezinárodní veřejnou snahu vyřešit největší světové výzvy a na dosažení tohoto všeho co možná nejefektivnějším způsobem.*“⁵⁵

3.3 EPA = U.S. Environmental Protection Agency

EPA je americkou základnou zabývající se životním prostředím. Mezi spektrum jí vyvíjené činnosti patří navrhování a prosazování směrnic, finanční podpora projektů

⁵⁴ COŽP. *Co je Centrum pro otázky životního prostředí*. V Centrum pro otázky životního prostředí [online]. [cit.3.3.2008]. Dostupné na: <http://cozp.cuni.cz/COZP-5.html>

⁵⁵ CCC. *The Copenhagen Consensus Center*. CCC=Copenhagen Consensus Center [online]. [cit.19.4.2008]. Dostupné na: <http://www.copenhagenconsensus.com/Default.aspx?ID=755>

především formou grantů, provádění výzkumů, publikování apod. „*Posláním organizace EPA je chránit lidské zdraví a životní prostředí.*(překl.aut.)“⁵⁶

3.4 FEASTA – The Foundation for the Economics of Sustainability

Organizace fungující v Irsku (slovo *feasta* vychází ze staré irské básně a znamená decimování lesů). „*Organizace byla založena v Dublinu v říjnu roku 1998 za účelem zkoumat ekonomické, kulturní a environmentální charakteristiky plně udržitelné společnosti* (překl.aut.)“⁵⁷

3.5 FLANNERY, Timothy

Jde o australského vědce, který se známý i veřejnosti, svými názory se snaží o provokaci a vybuzení diskuse. Zabývá se mimo jiné environmentálními a sociálními problémy. V roce 1994 vydal knihu pro širokou veřejnost nazvanou *The Future Eaters: An Ecological History of the Australasian Lands and People*, kde opět sobě vlastním provokativním stylem popisuje vliv lidí na přírodní prostředí v Austrálii a na Novém Zélandu.

3.6 IPCC = Intergovernmental Panel on Climate Change

Již podle názvu jde o seskupení, které spojuje zájem o změny klimatu. Na svých oficiálních internetových stránkách o sobě píše, že objektivně posuzují prezentované informace týkající se klimatických změn. „*IPCC neprovádí výzkumy ani nemonitoruje data či parametry vztahující se ke změnám klimatu. Naší rolí je zhodnotit komplexní, objektivní, otevřenou a transparentní podstatu nejnovější vědecké, technické a socioekonomické literatury zprostředkovávané na celém světě, která je důležitá pro porozumění nebezpečí vlivu lidské činnosti na klimatické změny,*

⁵⁶ EPA. *About EPA. Our Mission.* EPA = U.S. Environmental Protection Agency [online]. [cit.10.4.2008]. Dostupné na: <http://www.epa.gov/epahome/aboutepa.htm>

⁵⁷ FEASTA. *About Feasta.* In Feasta, the foundation for the Economics of Sustainability [online]. [cit.3.3.2008]. Dostupné na: <http://www.feasta.org/about.htm>

pozorování těchto změn a jejich předpokládané dopady a možnosti jejich přizpůsobení a zmírnění.(překl.aut.)“⁵⁸

3.7 ISEE = The International Society for Ecological Economics

„ISEE je nezisková, členská organizace, která se rozhodla více porozumět vztahům mezi ekologickými, sociálními a ekonomickými systémy, aby tak napomohla vzájemnému soužití mezi přírodou a lidmi (překl.aut.)“⁵⁹

3.8 IURS = Institut pro udržitelný rozvoj sídel

Jde o občanské sdružení založené v roce 2001 a působící v Česku. *„Jejím cílem je podpořit udržitelný územní rozvoj měst a poskytnout své odborné znalosti těm, kteří je potřebují. IURS je znalostní organizace, která přispívá k podpoře rozvoje dovedností týkající se zejména různých aspektů udržitelného urbánního rozvoje. IURS je zapojen do řady nadnárodních odborných sítí a několika nadnárodních a národních výzkumných projektů.“⁶⁰*

3.9 KADRNOŽKA, Jaroslav

Inženýr Jaroslav Kadrnožka je profesorem ČVUT v Praze a zabývá se energetikou ve vztahu k životnímu prostředí. Mezi jeho časopisecké publikované práce patří např.:

Vztah energetiky a životního prostředí v uplynulém půlstoletí a výhled do budoucnosti⁶¹ či I při podnikání v energetice je třeba respektovat vyšší principy⁶².

Především je ale autorem knihy *Energie a globální oteplování aneb Země v proměnách při opatřování energie⁶³*, kde se zabývá především otázkou, zda je

⁵⁸ IPCC. *About IPCC. Mandate*. IPCC = Intergovernmental Panel on Climate Change [online]. [cit.19.4.2008]. Dostupné na: <http://www.ipcc.ch/about/index.htm>

⁵⁹ ISEE. *About*. ISEE = The International Society for Ecological Economics [online]. [cit.3.3.2003]. Dostupné na: <http://www.ecoeco.org>

⁶⁰ IURS. *Kdo jsme*. IURS=Institut pro udržitelný rozvoj sídel [online]. [cit.19.4.2008]. Dostupné na: <http://www.brownfields.cz/>

⁶¹ V Energetika (2005). Č.3. ISSN 0375-8842. s.85-89. Podle: <http://www.fme.vutbr.cz>

⁶² V 3T-Teplo, Technika, Teplárenství. Č.6. ISSN 1210-6003. s.12-16. Podle: <http://www.fme.vutbr.cz>

⁶³ KADRNOŽKA, Jaroslav. *Energie a globální oteplování aneb Země v proměnách při opatřování energie*. Vydalo Vutium. ISBN 80-214-2919-4.

přijatelné, aby člověk využíval uhlí, které vznikalo 300milionů let, všechny tyto zásoby spotřeboval během 300let a to navíc s významným dopadem na životní prostředí.

3.10 KELLER, Jan

Současný český ekolog, sociolog a publicista. V této práci najdeme citace i z jedné z jeho mnoha knih *Naše cesta do prvohor*, zabývající se hlavně negativními vlivy automobilismu. Podle neoficiálních stránek věnujících se osobě Jan Kellera spolupracuje zejména s hnutími Duha a Greenpeace a je členem časopisu *Poslední generace*.⁶⁴

3.11 KLAUS, Václav

Současný prezident ČR, autor knihy *Modrá, nikoli zelená planeta*. Zastává antienviromentalistické názory, nesouhlasí s postoji ekologů ohledně vyčerpatelnosti přírodních zdrojů či globálního oteplování, s realizovatelností Kjótského protokolu aj.

3.12 Konference OSN o životním prostředí a rozvoji

Konala se ve městě Rio de Janeiro, 3.-14.června 1992 a potvrzovala tak „(...) *Deklaraci konference OSN o životním prostředí přijatou ve Stockholmu 16.6.1972, a ve snaze na tuto deklaraci navázat, s cílem vytvořit nové a spravedlivé partnerské vztahy v globálním měřítku, novou úroveň spolupráce mezi státy, klíčovými sférami společnosti a lidem, hledajíc cestu k mezinárodním dohodám, které by respektovaly zájmy všech lidí a chránily nedělitelnost globálního spojení životního prostředí a rozvoje, uznávajíc nedělitelnost a vzájemnou závislost všeho na Zemi (...)*“⁶⁵

⁶⁴ NOSRETI, Darius. *Jan Keller*. V Darius.cz [online]. [cit.3.3.2008]. Dostupné na: http://www.darius.cz/jankeller/index_pro.html

⁶⁵ *Konference OSN o životním prostředí a rozvoji Rio de Janeiro, 3.-14-června 1992. Dokumenty a komentáře*. Přeložil: LISA, Aleš, KÁRA, Jan. Praha: Nakladatelství Management Press, Profit, a.s., 1993. ISBN: 80-85603-43-8. S.11.

3.13 Kyoto Protocol

Byl přijat 11.12.1997 v Japonsku. Země, které souhlasily s protokolem (mezi nimi i Česká republika), se zavázaly ke snižování jednotlivých druhů skleníkových plynů o dané procento v určitém časovém horizontu. Nejčastěji uváděnou zemí, která se k podepsání protokolu nepřidala, jsou U.S.A. Nutno dodat, že málokterý stát limity Kjótského protokolu dodržuje.

3.14 LOMBORG, Bjørn

Jeden z nejznámějších skeptických ekologů. Autor knih *The Sceptical Environmentalist* a *Cool It One*. Zastává názor, že úroveň životního prostředí je lepší než dříve a že mnoho environmentalistů záměrně používá ve svůj prospěch matoucí až zkreslená data.

3.15 MOORE, Patrick

Je jedním ze zakladatelů Greenpeace, ovšem nyní již delší dobu s touto organizací nepracuje, především z důvodů, že přehodnotil své názory. Jak vysvětluje v článku *Going Nuclear* pro Washington Post: „Na začátku 70. let, když jsem pomáhal se založením Greenpeace, stejně jako většina mých krajanů jsem věřil, že jaderná energie je synonymem pro jaderný holokaust. (...) Můj pohled na věc se změnil po třiceti letech a pohled dalších ochránců životního prostředí by stejně tak potřeboval obměnit, protože nukleární energie by mohly být takovým energetickým zdrojem, který by mohl zachránit naši planetu před jinými možnými pohromami: katastrofickými změnami klimatu (překl.aut.)“⁶⁶

3.16 New Economics Foundation

Organizace funguje ve Velké Británii. Zaměřuje se na projekty, které fungují na bázi alternativní ekonomie. „Cílem je zlepšení kvality života pomocí propagace

⁶⁶ MOORE, Patrick. *Going Nuclear. A Green Makes the Case*. The Washington Post [online]. 16.4.2006 [cit.19.4.2008]. Dostupné na: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/04/14/AR2006041401209.html>

inovativních řešení, které vyzývají širokou veřejnost k soustředění se na ekonomická, environmentální a sociální témata (překl.aut.).“⁶⁷

3.17 OECD= Organisation of Economic Co-operation and Development – podle

oficiálních stránek tato organizace „sduzuje vlády jednotlivých zemí celého světa prosazující demokracii a tržní hospodářství, aby:

- Podporovali udržitelný ekonomický rozvoj
- Podporovali zaměstnanosti
- Zvyšovali životní standard
- Udržovali finanční stabilitu
- Podporovali ostatní země v ekonomickém rozvoji
- Přispívali k růstu světového obchodu (překl.aut.)“⁶⁸

3.18 SCHUMACHER, E. F.

Již nežijící britský ekonom. Je znám svou knihou *Malé je milé* (Small is beautiful, 1973), která je sbírkou esejů zaměřených především na střet ekonomie a trvale udržitelného rozvoje. Podle deníku Times jednou ze sta nejvlivnějších knih vzdaných od doby druhé světové války.⁶⁹

3.19 SP EVVO ČR

„ Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v ČR“⁷⁰

3.20 Stern Review on the Economics of Climate Change

Jde o zprávu uveřejněnou v říjnu 2006, která se týká globálního oteplování. Uvádí se v ní, že oteplování planety je reálnou hrozbou pro lidstvo. „Klimatické změny ovlivní

⁶⁷ NEF. *About us*. In New Economics Foundation [online]. [cit.3.3.08]. Dostupné na: http://www.neweconomics.org/gen/m1_i1_aboutushome.aspx

⁶⁸ OECD. *About the OECD*. OECD – Organisation of Economic Co-operation and Development [online]. [cit.10.4.2008]. Dostupné na: http://www.oecd.org/pages/0,3417,en_36734052_36734103_1_1_1_1_1_1_1,00.html

⁶⁹ TLS. *The hundred most influential books since the war*. TLS = The Times Literary Supplement. 6.10.1995. S.39.

⁷⁰ Ministerstvo životního prostředí. *Státní politika životního prostředí*. Praha 2004. ISBN: 80-7212-283-5, S.33.

základní elementy lidského života na celém světě – přístup k pitné vodě, produkce potravy, zdraví a životní prostředí. Stovky milionů lidí budou v důsledku globálního oteplování trpět hladem, nedostatkem vody a přímořskými záplavami.“⁷¹

3.21 Tablehurst, Plaw Hatch

Jde o farmy ve Velké Británii, které jsou spravovány komunitami, produkce je tradiční a tedy v zásadě ekologická a prodej je uskutečňován jen ve vlastním obchodě, příp. v menších lokálních obchodech. Obě spolupracují a nacházejí nedaleko od Londýna

3.22 Tyndall Centre for Climate Change Research

Jde o centrum, které (jak už napovídá sám název) se zabývá výzkumem klimatických změn. Zastřešuje odborníky z oblasti vědy, ekonomie, energetiky a sociální oblasti, kteří– jak uvádějí jejich domovské stránky – „*společně pracují na vyvinutí reakce na klimatické změny v rámci udržitelného rozvoje a to pomocí mezidisciplinárního výzkumu a dialogu jak na národním, tak i mezinárodním stupni – ne jen v rámci výzkumné komunity, ale i s byznys manažery, politiky, médii a s veřejností jako takovou.*(překl.aut.).“⁷² Podobným způsobem funguje i *Hadleyovo centrum pro předpověď klimatu a jeho výzkum*, které stejně jako Tyndallovo centrum funguje ve Velké Británii.

3.23 VIRSA = Village Retaile Service Association

Jde o britskou organizaci, jejíž cílem je podpora malých venkovských obchodníků. Jak se píše na jejich internetových stránkách: „*VIRSA podporuje venkovské komunity, které chtějí založit a vést vlastní obchod. Pomocí našich webových stránek nabízíme profesionální asistenci, síť prodejních poradců pro komunity a řadu*

⁷¹ STERN. *Stern review: The Economics of Climate Change. Summary of Conclusions* [online]. [cit.19.4.2008]. Dostupné na: http://www.hm-treasury.gov.uk/media/9/9/CLOSED_SHORT_executive_summary.pdf

⁷² Tyndall Centre. *What is the Tyndall Centre About?*. In Tyndall Centre for Climate Change Research [online]. [cit.3.3.2008]. Dostupné na: <http://www.tyndall.ac.uk/general/about.shtml>

*publikací.(překl. aut.)*⁷³ Jde o projekt Plunkett Foundation, která se snaží o zlepšení života na vesnicích. VIRSA byla založena roku 1992 a nyní eviduje okolo 170 venkovských obchůdků, z nichž valná většina byla založena s podporou organizace VIRSA.

⁷³ VIRSA. *About us*. In Virsa = Village Retail Services Association [online]. [cit.3.3.2008]. Dostupné na: <http://www.virsa.org>

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce je postavena převážně na závěrech, které poukazují na skutečnost, že lidská činnost – především tedy činnost západní civilizace – má přímý vliv na tuto planetu v mnoha ohledech (ekologické změny, lidské zdraví, sociální problémy, vliv na zvířecí populaci apod.). Negativní jevy, způsobené nadmírou lidské činnosti jsou již natolik citelné a pro planetu neudržitelné, že jejich zanedbávání by pravděpodobně vedlo ke kolapsu celého systému. Problém tedy vyvstává z faktu, že západní civilizace si velmi rychle zvykla žít v nadměrném blahobytu. Podobný názor vyjadřuje i bývalý ministr životního prostředí Bedřich Moldan ve své knize *(Ne)udržitelný rozvoj – ekologie hrozba i naděje: „Lidé ale nejsou pro životní prostředí hrozbou svou pouhou existencí, nýbrž svým životním stylem, vzorci své spotřeby. Průměrný Ind nebo Číňan spotřebuje zlomek přírodních zdrojů a působí jen malý díl znečištění ve srovnání s průměrným Čechem nebo Američanem. Problém není existence velice mnoha Číňanů nebo Indů, ale vysoká spotřeba obyvatel vyspělých států.“*⁷⁴ Konzum, který vládne většině těchto obyvatel, je založen na vysoké spotřebě a plýtvání surovinami. Kámen úrazu tedy vidím ve stylu života této západní společnosti, který je postaven na vysoké (a pokud možno čím dál vyšší) spotřebě a pojmy jako umírněnost či šetřivost do takového koloběhu samozřejmě nezapadají. Pokud má naše (myšleno západní) společnost zájem na vysoké spotřebě (podniky usilují o velkou produkci, aby mohly co nejvíce prodávat a mít tedy větší zisky, jednotlivci pak nabýt většího množství majetku), je logicky něco jako střídmost pro tento systém kontraproduktivní. Suroviny nejsou v takovém tempu schopné reprodukce v takové míře, která by odpovídala požadavkům tohoto systému, že dříve či později musí dojít k vyčerpání přírodních zásob (viz.kapitola

⁷⁴ MOLDAN, B. *(Ne)udržitelný rozvoj - ekologie hrozba i naděje* Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0286-5, S.62.

environmentální prostor). Planeta je dle mého mínění zatěžována více, než je schopna unést. Již nyní můžeme sledovat znečištění některých oblastí vlivem průmyslu či automobilismu, vymírání některých živočišných druhů na jedné straně, na straně druhé přemnožení jiných živočišných druhů, rychlou „migraci“ virů přenášejících zhoubné nemoci apod. Původce těchto projevů vidím v neuvědomování si a tím i zanedbávání vedlejších produktů systému, v kterém naše civilizovaná společnost žije.

KLASICKÁ EKONOMIE VERSUS DNEŠNÍ DOBA

Klasická ekonomie, tedy v zásadě řád, který ovlivňuje snad každého z nás, byla vyvinuta v době, kdy společnosti zcela postačovala, protože problémy, se který se dnes potýkáme, tehdy nebyly známé. Tento názor je vyjádřen i ve skriptech Ostravské univerzity nazvané *Makroekonomie. Základní kurs*: „*Dnes užívané metody měření celkové ekonomické aktivity byly vyvinuty v době, kdy byl charakter produkce značně odlišný od charakteru, který má dnes. V době „tradiční ekonomiky“ představované především produkcí hmotných statků, tyto metody vcelku dobře sloužily. Expanze „nové ekonomiky“ jak bývá označována ta část hospodářství, v níž došlo k zvlášť silnému průniku informačních technologií, vzbuzuje pochybnosti o přesnosti zavedených metod. Probíhá diskuse o potřebě nových přístupů k měření produktu a to zejména v sektoru služeb, kde produkt často mívá podobu elektronických transakcí, elektronického přenosu a vůbec elektronických operací.*“⁷⁵

ANTIENVIRONMENTALISTÉ

Jsou slyšet i hlasy z řad ekologických odpůrců, lidí, kteří odmítají teze, že by k jakýmkoliv změnám docházelo, i když jejich počet je v porovnání s ekologicky aktivními jedinci nižší. Přesto vidím v názorech antienvironmentalistů přínos pro

⁷⁵ JUREČKA, Václav. JÁNOŠÍKOVÁ, Ivana. *Makroekonomie. Základní kurs*. Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2006. ISBN: 80-248-0530-8. S.19.

trvale udržitelný rozvoj. Svým pohledem na věc mohou najít mezery v závěrech ekologicky smýšlejících jedinců. Je důležité mít tuto problematiku pod kontrolou a antienvironmentalisté přicházejí s pohledem z opačné strany, který může napomoci k vytvoření fungujícího systému zaměřeného na trvale udržitelný rozvoj.

Na druhou stranu musíme přiznat, že ekologické problémy jsou často zužovány na jedno jediné téma – globální oteplování.

Koncem ledna 2007 se v Paříži konala konference, jejímž závěrům byla věnována vysoká míra pozornosti západní veřejnosti. Okolo 2000 vědců se po šest let snažilo o zdokumentování klimatických změn a souvisejících jevů na planetu. Výsledky pravděpodobně překvapily i samotné vědce (*World's scientists say climate change is much worse than they thought*⁷⁶). Je pravda, že proces jako globální oteplování pravděpodobně existuje, ovšem již s menší mírou samozřejmosti můžeme dodat, že hlavní podíl na něm má lidská činnost a do jaké míry jde o zcela přirozený jev.

Konkrétně ani v této studii prezentované v Paříži nebyl lidský element označen za přímého původce klimatických změn. I přesto jakoby globální oteplování bylo největší hrozbou této planety. Podle mého názoru se díky urputné orientaci na tuto tematiku zapomíná na jiné, podle mě závažnější problémy, jako je např. stále větší nedostatek pitné vody, rozšiřující se slumy na okrajích velkých měst v rozvojových zemích, neřízené vyčerpávání přírodních zdrojů, negativní vliv chemických látek vypouštěných do ovzduší na zdraví lidí a zvířat a na přírodu jako takovou apod. Myslím si, že bychom měli upřednostnit řešení těchto problémů než se jednostranně soustředit na jednu část, jejíž závažnost je daleko méně opodstatněná.

⁷⁶ CONNOR, Steve. *World's scientists say climate chnge is much worse than they thought*. The Independent, 29. 1. 2007, S.2.

ZÁPADNÍ CIVILIZACE A ROZVOJOVÉ ZEMĚ

V této stati často zmiňuji, že nebezpečné pro trvale udržitelný rozvoj jsou vzorce chování právě západní civilizace a to zcela záměrně. Pokud se v jakýchkoliv diskusích objeví termíny zahrnující určité kvantum obyvatel jako: naše společnost, většina lidí apod., máme touto generalizací většinou nevědomky na mysli obyvatele západní (často jen evropské) civilizace. Podle mého názoru je velmi důležité upozornit na tuto nesrovnalost. Pokud se redaktor vyjádří např. způsobem, že většina lidí už vlastní připojení k internetu, říká, že většina obyvatel této planety je připojena na internetovou síť, což není pravda. Obyvatelé vyspělých států tvoří jen 20% veškeré lidské populace a tento fakt bychom měli mít při takové generalizaci na mysli. Jestli budeme dál zbylých 80% (byť jen neuvážlivým verbálním způsobem, neboť mluvený projev velkou měrou ovlivňuje naše myšlení) takto ignorovat, myslím, že přijde doba, kdy nám toto přehlížení dají lidé z rozvojových zemí dostatečně najevo.

SUMMARY

The idea to write about this topic came from my interest in ecology. I wanted to put together the problems I am interested in and summarize them. At the beginning, I thought it is quite well-known subject, because ecology is discussed ever more frequently. Nevertheless, during working on this bachelor thesis I realized that things, which I am familiar with (i.e. ecological footprint or alternative GDP), are strange to many people.

One of the reasons, why it is so, may be in the number of accessible publications in our country. In general, in our libraries literature describing this topic is lacking. Above all, there are a few Czech authors describing the problems of sustainable development and proposing arguments, ideas and examples from abroad concerning this area coherently. In my view, we are lacking more objective information dealing with this subject too.

It is probably not just the problem of the Czech Republic. In the book *Environmental Economics* written by Charles D. Kolstad (a Professor in the Department of Economics, the Bren School of Environmental Science and Management, and the environmental Studies Program at the University of California, Santa Barbara) it is said: “*Tell someone you study environmental economics and the usual response is a look of puzzlement and the query “Just what is that?”* A natural reaction, particularly considering the common belief in some circles that the economics is the root of the environmental problem.”⁷⁷

On the other hand, I think we are on the right track to change this situation. I did not want to scare anyone or spread skepticism by writing this thesis. Ecological topics are controversial and we cannot expect that the improvement will come quickly and

⁷⁷ KOLSTAD, D. Charles. *Environmental Economics*. New York: Oxford University Press, 2000. ISBN 0-19-511954-1. S.1.

without long discussions. Sometimes ecologists are taken as individuals who are terrorizing the others. However, ecology and sustainable development should go together with the society and better access than mentoring what people have to do and cannot do, is to support them. The ecologist should communicate with the people about the environmental problems and listen to their arguments.

In the first chapter, I am describing various kinds and categories of alternative economics. Although it is maybe not exact enough, because particular people divide the movements of alternative economics differently, I tried to describe the most used classes of alternative economics. The second chapter characterizes single steps of this new economics, its advantages compared to classical economics and possibilities of use in practical way. In the third chapter, there are selected groups, associations, individuals as well as reports or protocols closely associated with this subject. There are not only the movements with environmental approach, but also the anti-environmentalists positions. I aimed to pick up the views of anti-environmentalists to balance the opinion structure. At the end of this thesis is appended a short vocabulary, which describes the terms related to the alternative economics and specification of one concept called Carfree cities. It demonstrates the practical point of view, how the proposals of alternative economics can work in practice.

The gain of this bachelor thesis can be to spread the awareness of the problems we face and to describe this type of new theory which proposes suggestions how to change the current situation. During the work I was trying to show different kinds of drafts focused on sustainable development to demonstrate the wide range of its utilization applicable not just to a few scientists or economists, but its usefulness to everyone of us.

BIBLIOGRAFIE

LITERATURA:

CONNOR, Steve. *World's scientists say climate change is much worse than they thought*. The Independent, 29. 1. 2007.

ČAMAROVÁ, Lenka. *Ekonomie a životní prostředí-nepřátelé či spojenci*. Praha: Nakladatelství Alfa Publishing, s.r.o., 2007. ISBN: 978-80-86851-69-3.

FIELD, Barry C. *Natural Resource Economics*. Waveland Press, Inc. 2008. ISBN: 978-1-57766-531-1.

DAHLIE, Rüdiger. *Čím onemocněl svět*. Přeložil: Pondělíček, Jiří. Praha: Nakladatelství Euromedia Group, k.s.-Ikar, 2004. ISBN: 80-249-0380-6.

GILBERT, Felix. LARGE, David Clay. *Konec evropské éry. Dějiny Evropy 1890-1990*. překlad Mocek, Michal. Praha: Nakladatelství Mladá fronta, a.s., 2003. ISBN: 80-204-0887-8.

JUREČKA, Václav. JÁNOŠÍKOVÁ, Ivana. *Makroekonomie. Základní kurs*. Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2006. ISBN: 80-248-0530-8.

KELLER, Jan. *Naše cesta do prvohor: O povaze automobilové kultury*. Praha: Sociologické nakladatelství ve spolupráci se Sdružením Netřes, 1998.

KOL.AUTORŮ ENCYKLOPEDICKÝ DŮM, spol. s.r.o. *Slovník cizích slov*. Praha: nakladatelství Levné Knihy KMa, s.r.o., 2006. ISBN: 80-7309-347-2.

KOLSTAD, Charles D. *Environmental economics*. New York: Oxford University Press, Inc., 1999. ISBN: 0-19-511954-1.

Konference OSN o životním prostředí a rozvoji Rio de Janeiro, 3.-14.-června 1992. Dokumenty a komentáře. Přeložil: LISA, Aleš, KÁRA, Jan. Praha: Nakladatelství Management Press, Profit, a.s., 1993. ISBN: 80-85603-43-8.

KRAMEŠOVÁ, Iveta. *Kvůli vodě umírají miliony lidí*. V deníku Mladá fronta DNES. 6.3.2003.

Ministerstvo životního prostředí. *Státní politika životního prostředí*. Praha 2004. ISBN: 80-7212-283-5.

MOLDAN, Bedřich. *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0246-6.

MOLDAN, Bedřich. *(Ne)udržitelný rozvoj - ekologie hrozba i naděje* Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0286-5.

NAESS, Arne. *Ekologie, pospolitost a životní styl. Náčrt ekofie*. Vydavatelství Abies. ISBN 80-88699-09-6.

TLS = The Times Literary Supplement. *The hundred most influential books since the war*. The Times. 6.10.1995.

TOŠOVSKÁ, Eva. *Právní a ekonomické aspekty ochrany životního prostředí*. Praha: Vysoká škola veřejné správy a mezinárodních vztahů v Praze, 2004. ISBN: 80-86855-03-1.

VLČKOVÁ, Jitka a kolektiv. *Podnikový ekolog*. Praha: Vydavatelství IREAS, Institut pro strukturální politiku, o.p.s., 2006. ISBN: 80-86684-46-6.

Vyhláška č. 351/2000 Českého báňského úřadu, kterou byla změněna vyhláška Českého báňského úřadu č.172/1992 Sb., o dobývacích prostorech

Vyjádření se české strany k připravování Revizi, bod č. 4.

WELFORD, Richard. GOULDSON, Andrew. *Environmentální řízení a strategie podnikání*. Překl. JANEČEK, Vojtěch. Praha: České ekologické manažerské centrum, 1997. ISBN: 80-85990-07-5.

ZÁKON č.114/1992 Sb, §3 odst. 1, písm.a. ze dne 19.2.1992 *O ochraně přírody a krajiny*.

ZÁKON č. 180/2005 Sb. §2 odst.1 ze dne 31.3.2005 *O podpoře využívání obnovitelných zdrojů, je definice obnovitelných zdrojů následující*.

INTERNETOVÉ PRAMENY:

BERÁNEK, Jan. *Proč odmítnout zdražování MHD*. Politikon [online]. 20.1.2005 [cit.25.12.2007]. Dostupné na:
www.politikon.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=946&Itemid=5

CCC. *The Copenhagen Consensus Center*. CCC=Copenhagen Consensus Center [online]. [cit.19.4.2008]. Dostupné na:
<http://www.copenhagenconsensus.com/Default.aspx?ID=755>

CENTRUM DOPRAVNÍHO VÝZKUMU. *Studie o vývoji dopravy z hlediska životního prostředí v ČR za rok 2001*, Zadavatel: Ministerstvo životního prostředí [online]. [cit.25.12.2007]. Dostupné na:
http://dopravniklub.ecn.cz/texty_doprava01.shtml

COŽP. *Co je Centrum pro otázky životního prostředí*. V Centrum pro otázky životního prostředí [online]. [cit.3.3.2008]. Dostupné na: <http://cozp.cuni.cz/COZP-5.html>

- CRAWFORD, J.H. *Topology*. Carfree Cities [online]. [cit.15.12.2007]. Dostupné na: www.carfree.com/topology.html
- EKOKOM. *Systém Eko-kom. Historie*. V Eko-kom [online]. [cit.30.3.2008]. Dostupné na: <http://www.ekokom.cz/scripts/detail.php?id=94>
- EPA. *About EPA. Our Mission*. EPA = U.S. Environmental Protection Agency [online]. [cit.10.4.2008]. Dostupné na: <http://www.epa.gov/epahome/aboutepa.htm>
- FEASTA. *About Feasta*. In Feasta, the foundation for the Economics of Sustainability [online]. [quot.3.3.2008]. Available in: <http://www.feasta.org/about.htm>
- FJELDSTAD Rivind. *A fair share: Environmetnal Space As a Tool for Changing Consumption Patterns*. IN IISD = International Institute for Sustainable Development [online]. [cit.9.3.2008]. Dostupné na: <http://www.iisd.ca/consume/fjeld.html>
- FULLER, Jacqueline. *Google's Goal: Renewable Energy Cheaper than Coal.* In www.google.com [online]. 27.11.2007.[cit.7.3.2008]. Dostupné na: <http://sustainblog.org/2007/11/30/eco-effective-investments-speeding-up-alternative-energy-developments/>
- GLOBAL FOOTPRINT NETWORK. *Ecological Footprint: Overview*. In Global Footprint Network [online]. 17.10.2006. [cit.9.3.2008]. Dostupné na: http://www.footprintnetwork.org/gfn_sub.php?content=footprint_overview
- GOFFMAN Ethan. *Environmental Economics: Basic Concepts and Debates* [online]. April 2007 [cit.20.2.2008]. Dostupné na: <http://www.csa.com/discoveryguides/envecon/review.pdf>
- CHORHERR, Christoph. *Car free housing*. Smile [online]. [cit.15.12.2007]. Dostupné na: www.smile-europe.org/locxpdb/front/show.php?lang=en&lxp_id=127
- IPCC. *About IPCC. Mandate*. IPCC = Intergovernmental Panel on Climate Change [online]. [cit.19.4.2008]. Dostupné na: <http://www.ipcc.ch/about/index.htm>
- ISEE. *About*. In ISEE = The International Society for Ecological Economics [online]. [cit.3.3.2003]. Dostupné na: <http://www.ecoeco.org>
- IURS. *Kdo jsme*. IURS=Institut pro udržitelný rozvoj sídel [online]. [cit.19.4.2008]. Dostupné na: <http://www.brownfields.cz/>
- MOORE, Patrick. *Going Nuclear. A Green Makes the Case*. The Washington Post [online]. 16.4.2006 [cit.19.4.2008]. Dostupné na: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/04/14/AR2006041401209.html>
- MINISTERSTVO FINNANCÍ ČR. *Ministerstvo financí ČR* [online]. 21.7.2006. [cit.2.3.2008]. Dostupné na: www.eeagrants.org

- MŽP. *Evropský týden automobility a Evropský den bez aut 2007*. MŽP = Ministerstvo životního prostředí [online]. [cit.25.12.2007]. Dostupné na: [www.env.cz/AIS/web-edba.nsf/\\$pid/mzpevfj2tm1q](http://www.env.cz/AIS/web-edba.nsf/$pid/mzpevfj2tm1q)
- NEF. *About us*. In New Economics Foundation [online]. [cit.3.3.08]. Dostupné na: http://www.neweconomics.org/gen/ml_i1_aboutushome.aspx
- New Scientist – Crops without profit, December 18, 1999. Podle: ADBUSTERS [online]. [cit.2.3.2008]. Dostupné na: <http://www.abdusters.org/metas/eco/trueconomics>
- NOVINKY. *Počet aut na obyvatele se stále zvyšuje*. Novinky.cz [online]. 4.2.2007 [cit.15.12.2007]. Dostupné na: <http://www.novinky.cz/clanek/108452-pocet-aut-na-obyvatele-se-stale-zvysuje.html>
- NOVOTNÝ Václav. *Sociální ekonomie a sociální podnikání jako nástroje politiky zaměstnanosti*. [online]. 23.2.2006 [cit.8.12.2007]. Dostupné na: <http://www.blisty.cz/art/27178.html>
- NOSRETI, Darius. *Jan Keller*. V Darius.cz [online]. [cit.3.3.2008]. Dostupné na: http://www.darius.cz/jankeller/index_pro.html
- Nuclear-Free News. *European Charter for Solar Energy in Architecture and Urban Planning* [online]. Březen 1996 [cit.27.12.2007]. Dostupné na: www.nuclear-free.com/english/charter.htm
- OKAMURA, O. *Město bez aut. Originální vize, která v Česku zatím nenašla pochopení*. Respekt 33/2006 [online]. 13.8.2006 [cit.15.12.2007]. Dostupné na: <http://www.respekt.cz/clanek.php?fIDCLANKU=1395&fIDROCNIKU=2006>
- POTŮČEK, Jan. *Environmentalismus*. [online]. 23.12. 2004. [cit. 30.4.08]Dostupné na: <http://policy.euweb.cz/view.php?id=27>
- SILNÝ, Jiří. *Solidární ekonomika. Literárky v síti* [online]. 18.12.2007 [cit.20.2.2008]. Dostupné na: www.literarky.cz/?p=clanek&id=4710
- Speeding Up Alternative Energy Developments*. Sustainablog [online]. 30.11.2007. [cit.7.3.2008]. Dostupné na: <http://sustainablog.org/2007/11/30/eco-effective-investments-speeding-up-alternative-energy-developments/>
- STERN. *Stern review: The Economics of Climate Change.Summary of Conclucions* [online]. [cit.19.4.2008]. Dostupné na: http://www.hm-treasury.gov.uk/media/9/9/CLOSED_SHORT_executive_summary.pdf
- STOCKIEWICZ, Magda & co. *Environmental space*. Friends of the Earth Europe [online]. [cit.9.3.2008]. Dostupné na: <http://www.foeurope.org/sustainability/foeapproach/espace/t-content-espace.htm>

ŠKABRAHA, Martin. *Zelené štěstí*. V deníku Právo [online]. 16.3. 2006. [cit. 30.3.08]. Dostupné na: <http://www.sds.cz/view.php?cisloclanku=2006031701>

Tyndall Centre. *What is the Tyndall Centre About?*. In Tyndall Centre for Climate Change Research [online]. [cit. 3.3.2008]. Available in: <http://www.tyndall.ac.uk/general/about.shtml>

UNDP = UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME. In UNDP. [online]. [cit. 2.3.2008]. Dostupné na: http://www.undp.org.in/index.php?option=com_content&task=view&id=112&Itemid=198

VIRSA. *About us*. In Virsa = Village Retail Services Association [online]. [cit. 3.3.2008]. Dostupné na: <http://www.virsa.org>

V Energetika (2005). Č.3. ISSN 0375-8842. s.85-89. Podle: <http://www.fme.vutbr.cz>

V 3T-Teplo, Technika, Teplárenství. Č.6. ISSN 1210-6003. s.12-16. Podle: <http://www.fme.vutbr.cz>

ZELENÝ KRUH, o.s. *Hrubý domácí produkt (HDP)*. Hra o Zemi [online]. [cit. 1.3.2008]. Dostupné na: www.hraozemi.cz/indikatory-ur/hdp-nestaci.html

ZERMATT. *Das Dorf ohne Autos*. Informationen über Zermatt [online]. [cit. 15.12.2007]. Dostupné na: <http://www.zermatt.ch/d/allgemeines/>

PŘÍLOHY

SLOVNÍČEK:

Alternativní – podle *Slovníku cizích slov* slovo *alternativní* znamená: „jiný, zástupný, náhradní.“⁷⁸

Brownfields – „(...) jsou pozemky a nemovitosti uvnitř urbanizovaného území, které ztratily svoji funkci a využití, jsou opuštěné či podvyužité, často mají ekologickou zátěž a zdevastované výrobní či jiné budovy. (Pojem "brownfields" je přejatý z anglického jazyka, v doslovném překladu znamená "hnědé louky").“⁷⁹

Ekologický – podle *Slovníku cizích slov* je tímto termínem označováno vše „...to, co je v souladu s přirozenými životními podmínkami, co respektuje přírodní zákonitosti; vztahující se k životnímu prostředí.“⁸⁰

Ekologie - definice tohoto termínu se prakticky do písmene shodují. Pro účely této práce uvádím definici z publikovanou ve *Slovníku cizích slov*: „Ekologie je věda o vztazích mezi organizmy navzájem a mezi organizmy prostředím.“⁸¹

Ekologizace – podle *Slovníku cizích slov* jde tento pojem znamená „snižování negativních vlivů na životní prostředí; vnášení ekologického aspektu do materiální lidské činnosti a do myšlení a chování lidí.“⁸²

Ekosystém – *Slovník cizích slov* popisuje, že ekosystém je „základní funkční jednotka v přírodě, ve které jsou v přímém vztahu všechny živé složky s fyzikálními i chemickými faktory prostředí“⁸³

⁷⁸ KOL.AUTORŮ ENCYKLOPEDICKÝ DŮM, spol. s.r.o. *Slovník cizích slov*. Praha: nakladatelství Levné Knihy KMa, s.r.o., 2006. ISBN: 80-7309-347-2. S.19.

⁷⁹ MŽP. *Co jsou brownfields*. MŽP=Ministerstvo životního prostředí [online]. [cit.19.4.2008]. Dostupné na: [http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/\\$pid/MZPMAF4Z1M5W](http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/$pid/MZPMAF4Z1M5W)

⁸⁰ KOL.AUTORŮ ENCYKLOPEDICKÝ DŮM, spol. s.r.o. *Slovník cizích slov*. Praha: nakladatelství Levné Knihy KMa, s.r.o., 2006. ISBN: 80-7309-347-2. S.83.

⁸¹ KOL.AUTORŮ ENCYKLOPEDICKÝ DŮM, spol. s.r.o. *Slovník cizích slov*. Praha: nakladatelství Levné Knihy KMa, s.r.o., 2006. ISBN: 80-7309-347-2. S.83.

⁸² KOL.AUTORŮ ENCYKLOPEDICKÝ DŮM, spol. s.r.o. *Slovník cizích slov*. Praha: nakladatelství Levné Knihy KMa, s.r.o., 2006. ISBN: 80-7309-347-2. S.83.

EU – na oficiálních stránkách se EU charakterizuje jako „*hospodářské a politické partnerství 27 demokratických zemí Evropy*“⁸⁴

Externalita – jsou vedlejší (nezamýšlené) efekty vznikající spotřebou nebo produkcí jedné osoby nebo firmy, které způsobují náklady či užitky třetím osobám, aniž by tyto osoby byly za vzniklé náklady kompenzovány, resp. aniž by tyto osoby za vzniklé vedlejší efekty platily.

- **Pozitivní externality** - jsou „*takové důsledky lidské činnosti, které zvyšují užitek jiným subjektům, aniž by tyto subjekty za poskytnutý užitek byli nuceni platit (původce pozitivního efektu nežadá kompenzaci za zvýšený užitek)*“⁸⁵

Př.: chov včel zvyšuje užitek zahrádkářů v okolí, protože ti za takový efekt chovateli neplatí.

- **Negativní externality** - vznikají v případě, že „*hospodářský subjekt (znečišťovatel) omezuje doprovodnými efekty své ekonomické činnosti (znečištěním) hospodářský výsledek jiného subjektu a vzniklou škodu, resp. zvýšené náklady mu nekompenzuje*“⁸⁶

Př.: příkladem je většina původců znečištění životního prostředí. Odpadní látky vznikající nějakou činností a vypouštěné do přírody jsou negativní externality, které omezují subjekty v okolí.

⁸³ KOL.AUTORŮ ENCYKLOPEDICKÝ DŮM, spol. s.r.o. *Slovník cizích slov*. Praha: nakladatelství Levné Knihy KMa, s.r.o., 2006. ISBN: 80-7309-347-2. S.83.

⁸⁴ Evropa. Portál evropské unie. *Co to je Evropská unie*. Evropa. Portál evropské unie [online]. [cit.18.4.2008]. Dostupné na: http://europa.eu/abc/panorama/index_cs.htm

⁸⁵ VLČKOVÁ, Jitka a kolektiv. *Podnikový ekolog*. Praha: Vydavatelství IREAS, Institut pro strukturální politiku, o.p.s., 2006. ISBN: 80-86684-46-6. S.21.

⁸⁶ TOŠOVSKÁ, Eva. *Právní a ekonomické aspekty ochrany životního prostředí*. Praha: Vysoká škola veřejné správy a mezinárodních vztahů v Praze, 2004. ISBN: 80-86855-03-1. S.12.

- **Internalizace externalit** - začlenění negativních externalit do tržního mechanismu, tedy do „výrobních nákladů znečišťovatele.“⁸⁷ Externí náklady se tedy tak přemění na interní.

Fundamentalismus – *Slovník cizích slov definuje tento pojem jako „konzervativní lpění na původních ideologických základech“⁸⁸*

HDP, GDP = hrubý domácí produkt – skripta Ostravské univerzity s názvem *Makroekonomie* definují HDP jako ukazatel, který „je součtem peněžních hodnot finálních (konečných) výrobků a služeb, vyprodukovaných během jednoho roku výrobními faktory alokovanými (umístěnými) v dané zemi (bez ohledu na to, kdo tyto faktory vlastní)“⁸⁹

Obnovitelné zdroje - podle zákona č. 180/2005 Sb. O podpoře využívání obnovitelných zdrojů, je definice obnovitelných zdrojů následující: „*Obnovitelnými zdroji se rozumí obnovitelné nefosilní přírodní zdroje energie, jimiž jsou energie větru, energie slunečního záření, geotermální energie, energie vody, energie půdy, energie vzduch, energie biomasy, energie skládkového plynu, energie kalového plynu a energie bioplynu.*“⁹⁰

Trvale udržitelný rozvoj – je podle knihy *Podnikový ekolog* „*takový rozvoj lidské společnosti, kdy může lidstvo zajišťovat své současné potřeby, aniž tím omezí možnosti příštích generací uspokojovat jejich budoucí potřeby*“⁹¹

Win-win strategy – znamená dosažení dvojího zisku - „...*zvýšení účinnosti jako postránce ekonomické, tak environmentální.*“⁹²

⁸⁷ TOŠOVSKÁ, Eva. *Právní a ekonomické aspekty ochrany životního prostředí*. Praha: Vysoká škola veřejné správy a mezinárodních vztahů v Praze, 2004. ISBN: 80-86855-03-1. S.14.

⁸⁸ KOL.AUTORŮ ENCYKLOPEDICKÝ DŮM, spol. s.r.o. *Slovník cizích slov*. Praha: nakladatelství Levné Knihy KMa, s.r.o., 2006. ISBN: 80-7309-347-2. S.112.

⁸⁹ JUREČKA, Václav. JÁNOŠÍKOVÁ, Ivana. *Makroekonomie. Základní kurs*. Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2006. ISBN: 80-248-0530-8, S.8.

⁹⁰ ZÁKON č. 180/2005 Sb. §2 odst.1 ze dne 31.3.2005 *O podpoře využívání obnovitelných zdrojů, je definice obnovitelných zdrojů následující*

⁹¹ VLČKOVÁ, Jitka a kolektiv. *Podnikový ekolog*. Praha: Vydavatelství IREAS, Institut pro strukturální politiku, o.p.s., 2006. ISBN: 80-86684-46-6. S.184.

Zelený marketing – podle knihy *Environmentální řízení & strategie podnikání* jde o „...informování spotřebitele o kladných vlastnostech vyráběných produktů z hlediska ochrany životního prostředí a jak je přesvědčit, aby těmto výrobkům dávali při nákupu přednost před ostatními výrobky.“⁹³

⁹² VLČKOVÁ, Jitka a kolektiv. *Podnikový ekolog*. Praha: Vydavatelství IREAS, Institut pro strukturální politiku, o.p.s., 2006. ISBN: 80-86684-46-6. S.32.

⁹³ WELFORD, Richard. GOULDSON, Andrew. *Environmentální řízení & strategie podnikání*. Praha: České ekologické a manažerské centrum, 1997. ISBN: 80-85990-07-5. S. 171-172.

CARFREE CITIES

Doprava je jedním z fenoménů moderní doby, který se stává více a více neúnosným. Ve vyspělých zemích je obecně považována za největší zdroj zátěže životního prostředí, z jakých důvodů je shrnuto v knize *(Ne)udržitelný rozvoj-ekologie hrozba i naděje*: „Nejznámější jsou emise škodlivin ze spalovacích procesů (...), jejichž koncentrace ve výfukových plynech se díky moderním motorům a použití katalyzátorů snižují, ale celkově neklesají z důvodu rostoucího objemu silniční dopravy a v poslední době i podílu výkonnějších vozidel. Z hlediska přímého zdravotního působení je pravděpodobně nejhorší hluk a samozřejmě i dopravní nehody. Postupně se vůbec nejhorším jevem stávají dopravní zácpy, a to už nejen ve městech.“⁹⁴

Dopravní zácpy jsou typické už i pro dálniční tahy, které byly s prvotním úmyslem stavěny, aby urychlily cestu automobilem.

Carfree Cities je koncepce navržena J. H. Crawfordem, „(...) americkým konzultantem, publicistou a odborníkem na rozvoj měst dle principu udržitelného rozvoje.“⁹⁵ Celý návrh zpracoval i knižně a v roce 2006 ho vydalo nakladatelství International Books. V českém překladu ho na našich pultech bohužel nenajdete. Plán J. H. Crawforda není jediným, ale vybrala jsem ho pro názorné nastínění problému.

Hlavním důvodem, proč se J. H. Crawford chopil zpracování toho plánu byl fakt, že auta zabírají stále více místa v našich městech. Jedno auto rovná se několik parkovacích míst a protože např. „(...) v ČR je 2,5 obyvatel na jedno auto“⁹⁶ a počet aut neustále roste rychleji než počet obyvatel, zvyšuje se tak i nátlak na vytváření

⁹⁴ MOLDAN, B. *(Ne)udržitelný rozvoj - ekologie hrozba i naděje* Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0286-5, s. 109

⁹⁵ OKAMURA, O. *Město bez aut. Originální vize, která v Česku zatím nenašla pochopení*. Respekt 33/2006 [online]. 13.8.2006 [cit.15.12.2007]. Dostupné na: <http://www.respekt.cz/clanek.php?fidCLANKU=1395&fidROCNIKU=2006>

⁹⁶ NOVINKY. *Počet aut na obyvatele se stále zvyšuje*. Novinky.cz [online]. 4.2.2007 [cit.15.12.2007]. Dostupné na: <http://www.novinky.cz/clanek/108452-pocet-aut-na-obyvatele-se-stale-zvysuje.html>

větší plochy parkovacích míst. „V některých městech amerického Západu a Jihu je až 70% plochy městských center obětováno automobilům, přesto komunikace zůstávají ucpané, auto-mobilita nefunguje.“⁹⁷, cituje týdeník Respekt Crawforda. Tento efekt si můžeme spojit s tzv. nezamýšleným důsledky jednání, která popsal již sociolog Max Weber. Lidé totiž zpravidla svým jednáním sledují nějaký cíl, jednají tedy racionálně. V našem případě se rozhodli, že k přepravě z bodu A do bodu B použijí automobil, aby vymezený úsek zvládli rychleji. Pokud ale jeden cíl sleduje racionálně větší počet lidí, může nastat situace, která dosažení cíle brání. Pro náš příklad jsou onou situací každodenní dopravní zácpy ve všech větších městech ČR. Automobily nejsou a priori nežádoucím elementem, neoddiskutovatelně zvyšují mobilitu v méně osídlených oblastech, ovšem ve velkých městech ji snižují. Jak uvádí Respekt „stále více lidí cítí potřebu skrývat se v komfortních kabinách svých osobních vozů. O víkendech pak všichni prchají na venkov – jak jinak než v autech.“⁹⁸ A podle Bedřicha Moldana „Osobní dopravu rovněž podporuje rostoucí zájem o cestování a turistiku, která se stala nejrychleji rostoucím hospodářským odvětvím v celostátním měřítku.“⁹⁹

Ovšem ani znečištění ovzduší či vysoká energetická náročnost automobilové dopravy není zanedbatelná. „V Evropě spotřebuje doprava 30% energie, tento podíl se zřejmě zvýší na 32% do r. 2010, přičemž pohonné hmoty představují nejvzácnější typ energetických surovin. Množství energie spotřebované na dopravu vzrostlo mezi léty 1985-1996 o více než 40%, zejména v důsledku růstu dopravních výkonů. Nebylo bohužel zaznamenáno žádné zlepšení energetické účinnosti, vyjádřené jako spotřeba

⁹⁷ MOLDAN, B. *(Ne)udržitelný rozvoj - ekologie hrozba i naděje* Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0286-5, s. 109

⁹⁸ OKAMURA, O. *Město bez aut. Originální vize, která v Česku zatím nenašla pochopení.* Respekt 33/2006 [online]. 13.8.2006 [cit.15.12.2007]. Dostupné na: <http://www.respekt.cz/clanek.php?fidCLANKU=1395&fidROCNIKU=2006>

⁹⁹ MOLDAN, Bedřich. *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje.* Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0246-6. S.36.

energie na jednotku dopravy (osobokilometr nebo tunokilometr). Motory jsou sice účinnější, avšak vozidla jsou těžší a v průměru méně vytižena. Představy o budoucím trendu počítají s pokračováním dosavadních trendů. ¹⁰⁰

Automobilová doprava má velký podíl na znečištěný ovzduší v našich městech, přímou úměrou se pak zvyšuje výskyt různých nemocí a alergií, zvláště pak u malých dětí, což v návaznosti zatěžuje státní rozpočet, který vydává peníze na jejich léčbu. „*Podíl znečištění ovzduší způsobené dopravou je už dnes ve vyspělých státech největší ze všech sektorů a neustále roste. Tuhé odpady, představované zejména automobily a jejich součástkami (akumulátory, pneumatiky), významně přispívají k celkové produkci odpadů.*“ ¹⁰¹ Abychom nepranýřovali jen automobilovou dopravu, velký podíl na znečištění ovzduší má i stále se rozmáhající letecká doprava, k tomu přispívají jak snižující se ceny letenek, tak i zvyšující se počet lidí, kteří si tuto komoditu mohou dovolit. „*Důležitým faktorem (rychle se rozvíjející letecké dopravy, pozn. autorky) je například skutečnost, že letecké palivo není na rozdíl od benzínu do aut nebo jiných motorových prostředků vůbec zdaněno.*“ ¹⁰² Někteří odborníci se již nechávají slyšet, že z nebe se stává jakási velká dopravní tepna, které se již nevyhýbají ani jakési „letadlové dopravní zácpy“, protože letadel je více a více. Pro představu, za jeden let vypustí letadlo do ovzduší tolik škodlivin, jako jedno auto za celý rok.

Otázkou také zůstává, jak je možné, že znečištění v důsledku automobilové dopravy je stále horší, když automobilové závody nabízejí více a více vozů, která jsou úspornější a šetrnější k životnímu prostředí. Odpovědí je lidská nenasytost a touha

¹⁰⁰ MOLDAN, Bedřich. *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0246-6. S.37.

¹⁰¹ MOLDAN, Bedřich. *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0246-6. S.37.

¹⁰² MOLDAN, Bedřich. *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0246-6. S.37.

něco vlastnit. Většina lidí automobil nevyužívá z důvodu, že ho opravdu potřebuje, ale jen kvůli své vlastní pohodlnosti. Automobily jsou využívány nadměrně a nešetrně. Celý cyklus popisuje výňatek z knihy Jana Kellera: „*Volba automobilu není zpravidla určována velikostí rodiny či rentabilitou vozu, stává se čistě prestižní záležitostí. Pokud by například při volbě automobilu v Německu stál v popředí ekonomický kalkul, spotřebovala by se při zajištění téhož provozu, jaký je dnes, oproti dnešnímu stavu pouze poloviny pohonných hmot. (...) Součástí kalkulu při koupi auta je aspekt bezpečnosti. V posledních desetiletích dosáhla technická vylepšení automobilů vysoké úrovně. Týká se to však v první řadě těch, kdo v autě sedí, nikoliv chodců, cyklistů a dětí, které jsou autem ohrožovány. Toto ohrožení může být ještě vyšší než v minulosti, protože pocit většího bezpečí vede nezřídka řidiče k hazardnější jízdě.*“¹⁰³

KONCEPCE CARFREE CITIES

(koncipováno na město s 1.000.000 obyvatel)

80 % zabírají zelené plochy

Obchody a služby se nacházejí ve vzdálenosti 5-10 min chůze od bydliště

Ulice jsou bezbariérové

Domy střídají hřiště, dvory, malá náměstí.

- vytváření platformy pro sousedská setkání, obchodní a podnikatelské aktivity (zmínit cíl EU podporovat malé a střední podnikatele)

Doprava

*The worst-case transit between any two points in the city is about 35 minutes.*¹⁰⁴

¹⁰³ KELLER, Jan. *Naše cesta do prvohor: O povaze automobilové kultury*. Praha: Sociologické nakladatelství ve spolupráci se Sdružením Netřes, 1998

¹⁰⁴ CRAWFORD, J.H. *Topology*. Carfree Cities [online]. [cit.15.12.2007]. Dostupné na: www.carfree.com/topology.html

kola – s košíky, přívěsy

elektrické vozíky

MHD - v dosahu 10 min chůze od bydliště

- jezdí každé 4 min
- čisté, moderní, s dostatkem místa k sezení
- veřejná doprava je zcela zdarma
- umožňuje přepravu malých nákladu – nákupních vozíků, kočárků, jízdních kol

přeprava nákladu - *některé vagony metra a tramvají slouží jako zásobování,*

náklady cestují v přepravkách, které putují sítí

automatizovaných pracovišť, kolem kterých je soustředěný

lehký průmysl a větší obchodní domy

- *běžné zásilky do malých obchodů cestují na ručních*

vozících, nákladních jízdních kolech či (v omezené míře)

na malých akumulátorových vozících připomínající vozítka

z golfových hřišť

- *vozíky se pohybují maximální rychlostí 10-15 km/h, bzdna*

dráha je kolem 10 cm, podobným způsobem lze přepravit i

velká zavazadla na rodinnou dovolenou, spediční služba

zajistí jejich přepravu.¹⁰⁵

¹⁰⁵ OKAMURA, O. *Město bez aut. Originální vize, která v Česku zatím nenašla pochopení.* Respekt 33/2006 [online]. 13.8.2006 [cit.15.12.2007]. Dostupné na: <http://www.respekt.cz/clanek.php?fIDCLANKU=1395&fIDROCNIKU=2006>

CARFREE CITIES V PRAXI

Není pochyb, že hospodářský a civilizační vývoj je podmíněn mimo jiné i dopravou a dopravní infrastrukturou jako takovou, ovšem její míra začíná být neúnosná a tím i kontraproduktivní. Její využití již nemusí znamenat ušetření času.

Na světě jej již několik lokalit fungujících zcela bez aut. Pokud pomineme oblasti, jako Benátky či např. ostrůvky v Tichém oceánu, kde je naprosto specifická situace, můžeme zmínit třeba švýcarské letovisko Zermatt s 5 500 obyvateli. Na svých webových stránkách uvádí jako plus i skutečnost, že ve městečku nepotkáte ani jeden automobil. „*In Zermatt fahren keine Motorfahrzeuge. Pferdeschlitten und Kutschen sind neben den Elektromobilen die einzig erlaubten Beförderungsmittel.*“¹⁰⁶

Amsterodamská čtvrť Westpark je postavena přímo podle plánu Carfree Cities a zahrnuje 600 obytných jednotek. Ve Vídni se pustili do výstavby 250 bytů. Byl kladen důraz na perfektní městskou hromadnou dopravu a sdílení aut. „*3 car sharing cars guarantee mobility to the tenants also without an own car. (...) Financial saving by not building a parking garage were used to create common facilities (common rooms, public laundry, solar water heating, green space, etc.) to increase residents' quality of life.*“¹⁰⁷ A protože se projekt povedl, plánuje se ve Vídni už druhý a názvem KDAG grounds. Návrh amerického občana se zalíbil hlavně v Evropě, bez aut se staví už i v Německu či Skotsku.

Existují i města, které nedodržují přímo koncepci Carfree Cities, ale která začala automobilovou dopravu různými způsoby omezovat: „*Některá města omezila vjezd automobilů do aut (Londýn), jiná to plánují (Paříž), parkoviště mizejí z center, nahrazují je pěší zóny. Veřejnost tato opatření zpravidla podporuje.*“

¹⁰⁶ ZERMATT. *Das Dorf ohne Autos*. Informationen über Zermatt [online]. [cit.15.12.2007]. Dostupné na: <http://www.zermatt.ch/d/allgemeines/>

¹⁰⁷ CHORHERR, Christoph. *Car free housing*. Smile [online]. [cit.15.12.2007]. Dostupné na: www.smile-europe.org/locxpd/locxpd/front/show.php?lang=en&lxp_id=127

Podle Crawforda je důležité začít budováním infrastruktury (investovat do výstavby metra, tramvajových linek a zásobovacích systémů). Jakmile začne veřejná doprava kvalitně fungovat, lze auta postupně vylučovat ze stále větších oblastí a tam, kam vjet nemohou, nechat majitele vozů platit vysoké poplatky. (...) Město se pak stává natolik tichým a klidným, že lidé již necítí potřebu o víkendech prchat na venkov.“¹⁰⁸

SITUACE V ČR

Existují různé nástroje a koncepce, jak dopravní situaci vylepšit. „Mezi administrativní například patří emisní limity nebo normy spotřeby pohonných hmot (EU se chystá je v budoucnu zavést). Hlavní roli však zřejmě sehrají nástroje ekonomické, přičemž klíčovou úlohu je internalizace negativních ekologických externalit. Náklady a následně ceny dopravy musejí být schopny „říkat ekologickou pravdu“. Řada škod, které v současné době působí doprava, se dá dokonce ekonomicky kvantifikovat. (...) Započítání externích nákladů do dopravy je obtížné, nikoliv však nemožné. Děje se to prostřednictvím různých poplatků a daní.

Oblasti, která by byly stavěny přímo s ideou, že do nich nebudou vjíždět automobily, bychom u nás hledali jen marně. Ovšem populární se u nás stávají alespoň tzv. dny bez aut. Poslední „Evropský den bez aut“ se konal 22. září 2007 a jak informují stránky ministerstva životního prostředí, zúčastnilo se ho 75 českých měst.

„V letošním roce se kampaň zaměřila na téma: „Ulice pro lidi“, což znamená snahu, aby se do ulic měst vrátil život a aby se lidé na ulicích cítili bezpečně“¹⁰⁹, což je vlastně koncepce Carfree Cities. „Ve dvaceti městech byla letos po celý Evropský den bez aut MHD zdarma (...) Evropský den bez aut pomáhá propagovat veřejnou

¹⁰⁸ OKAMURA, O. *Město bez aut. Originální vize, která v Česku zatím nenašla pochopení*. Respekt 33/2006 [online]. 13.8.2006 [cit.15.12.2007]. Dostupné na: <http://www.respekt.cz/clanek.php?fIDCLANKU=1395&fIDROCNIKU=2006>

¹⁰⁹ MŽP. *Evropský týden automobility a Evropský den bez aut 2007*. MŽP = Ministerstvo životního prostředí [online]. [cit.25.12.2007]. Dostupné na: [www.env.cz/AIS/web-edba.nsf/\\$pid/mzpevfj2tm1q](http://www.env.cz/AIS/web-edba.nsf/$pid/mzpevfj2tm1q)

dopravu, jízdu na kole a chůzi.“¹¹⁰ To se ale moc neslučuje se zdražováním cen jízdného MHD v našich městech – od ledna 2008 se ve většině krajských měst zvedla cena jízdného za veřejnou dopravu. Toto zdražení odsouhlasili v listopadu i pražští radní. Mimo zvyšující se inflaci figuroval mezi hlavními důvody zdražování i fakt, že hlavní město dotuje jízdenky 70%, což primátor Pavel Bém (ODS) považuje pro městský rozpočet za neúnosné a plánuje snížit dotaci až na 55%. Bohužel pro mnoho lidí se tím stává výhodnější použít pro cesty po Praze automobil, k čemuž nabádá i situace v centru Prahy – politici se automobilovou situací ve městě raději rozhodnou řešit tak, že nechají podkopat centrum města, aby tak vzniklo více místa pro parkování. Letos byla ukončena stavba dalšího obřího nákupního domu přímo v centru, ke kterému patří i obří garáže sloužící nejen klientům obchodů.

Podle Studie o vývoji dopravy z hlediska životního prostředí v ČR za rok 2001, které si nechalo zpracovat ministerstvo životního prostředí, „došlo na přelomu let 1999 a 2000 poprvé od roku 1999 k poklesu počtu registrovaných osobních vozidel u většiny kategorií. Ovšem výsledky celostátního dopravního sčítání v roce 2000 potvrdily růst intenzity dopravy, a to na více než 20% intenzity z doby předchozího sčítání, v roce 1995.“¹¹¹

Pokud i přes to připustíme, že dotace jsou neúměrně vysoké a že DP Praha musí nějak financovat svůj provoz, měl sáhnout i po jiných formách spoření financí.

Bohužel nikde nejsou uveřejněna přesná data, jak DP Praha se svými penězi hospodaří, jestli se nechová až příliš marnotratně a zbytečně nerozhazuje, či dokonce není-li firma propletena korupcí. Ke smůle veřejnosti je podnik chráněn přízviskem akciová společnost, čili se fakticky nemusí z ničeho zpovídat.

¹¹⁰ MŽP. *Evropský týden automobility a Evropský den bez aut 2007*. MŽP = Ministerstvo životního prostředí [online]. [cit.25.12.2007]. Dostupné na: [www.env.cz/AIS/web-edba.nsf/\\$pid/mzpevfj2tm1q](http://www.env.cz/AIS/web-edba.nsf/$pid/mzpevfj2tm1q)

¹¹¹ CENTRUM DOPRAVNÍHO VÝZKUMU. *Studie o vývoji dopravy z hlediska životního prostředí v ČR za rok 2001*, Zadavatel: Ministerstvo životního prostředí [online]. [cit.25.12.2007]. Dostupné na: http://dopravniklub.ecn.cz/texty_doprava01.shtml

Při snahách ospravedlňovat zdražování se mnoho politiků obrací k příkladům ze zahraničí a kontruje, že MHD je v našich městech stále lacinější než za hranicemi a že stát na MHD v ČR prodělává. To je ovšem jen částečná pravda. „*Evropská komise konstatovala, že 400.000 lidí zemře v Evropě předčasně vlivem znečištěného vzduchu. Nárůst nemocnosti se odhaduje na 100.000 nemocničních příjmů za rok. Důsledky nejsou jenom zdravotní, ale z nich pramení rovněž důsledky ekonomické. Znečištěný vzduch se podílí průměrně na nemocnosti 1,5 dnem za rok na každého Evropana, což představuje roční ekonomickou ztrátu ve výši několika miliard euro.*“¹¹² Podle grafů uvedených v příloze, je největším znečišťovatelem v ČR (a podobně tomu je i v jiných státech) automobilová doprava. Pokud tedy stát ušetří na dotacích na MHD, objeví se jeho výdaje na opačné straně vah. Lidé se nevzdají aut, pokud budou jízdenky drahé, doprava nespolehlivá a znečištěná. Politici by měli v zájmu veřejnosti zvážit priority. Podle četných studií jsou lidé ochotni platit za své zdraví, za lepší životní podmínky a životní prostředí jako takové, ale musejí mít jistotu, že celý proces je průhledný a že vědí, za co konkrétně jsou jejich peníze vydávány.

Na konec ještě poslední dodatek: pokud se tvůrci zdražování chtějí inspirovat v zahraničí, měli by přihlédnout i k jiným příkladům, než jen k drahému jízdnému v Británii či Bavorsku. V Evropské chartě sluneční energie v architektuře a urbanistice (European Charts for Solar Energy in Architecture and Urban Planning), která byla podepsána 30 významnými evropskými architekty a zveřejněna v březnu 1996 v Berlíně, se píše: „*Pedestrians and vehicles that are not propelled by the combustion of fossil fuels must be given privileged fragment in urban areas.*“

¹¹² BERÁNEK, Jan. *Proč odmítnout zdražování MHD*. Politikon [online]. 20.1.2005 [cit.25.12.2007]. Dostupné na: www.politikon.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=946&Itemid=5

*Public transport should enjoy special support. Parking needs should be reduced and the consumption of petrol and other fuel minimalized.*¹¹³

Logo evropského týdne mobility a evropského dne bez aut:

Zdroj: www.env.cz

¹¹³ Nuclear-Free News. *European Charter for Solar Energy in Architecture and Urban Planning* [online]. Březen 1996 [cir.27.12.2007]. Dostupné na: www.nuclear-free.com/english/charter.htm